Hymnologiske Meddelelser

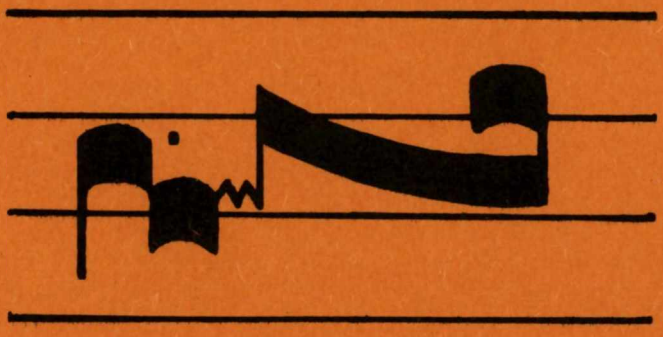

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

4. årg. 1975 **nr. 4**

Hymnologiske Meddelelser

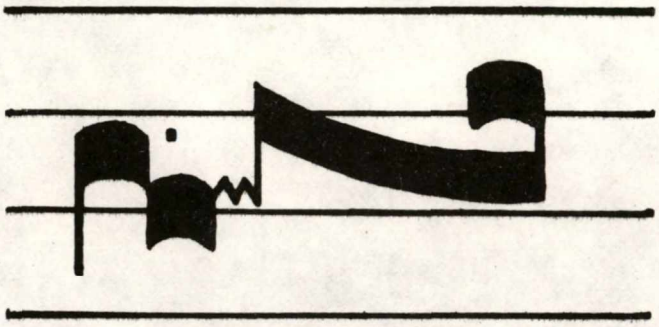

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

4. årg. 1975 **nr. 4**

H Y M N O L O G I S K E

M E D D E L E L S E R

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

4.årg 1975 nr.4

NYE SALMER. Tekster: Gerda Vind, Jørgen Kristensen, Melodier: ukendt opr.15 årh., Willem Vogel, Frits Mehrtens 149-152

Urban Schrøder, Tre Salmer af Brorson. Et Forsøg til Belysning af Brorson-Kronologien 153-168

Urban Schrøder, En Julehilsen fra Hans Adolf Brorson 168-174

Helge Dahn, Noget om begravelsessalmer 175-181

Knud Banning, Signaturer 182-183

Rude Andersen, Dahns svenske Salmeregistratur. Causerende bemærkninger 183-185

G.F.W. Herngreen, Hollandske melodier til K.L. Aastrups Jesussalme 185-186

ANMELDELSER

af Anna William Rasmussen: Salmedigteren Hermann Andreas Timm, Unitas, København 1975. ved PBC.... 187-189

Løgumklostersangbogen. Salmer og sange fra vor tid. 2.udg. 1974. ved Helge Dahn 189-192

"Lov og pris din Gud" ved Grete Palsgaard Jensen, eget forlag (1975). ved Gerda Vind 192-194

Vartovbogen 1974, s.91 ff.: Uffe Hansen, Personlige erindringer om salmebogsarbejdet. ved Jens Højgaard 194

Præsteforeningens Blad 1974, s.733-738: Regin Prenter, Salmevalg og salmeforståelse. ved PBC .. 195-196

Dansk Kirketidende 1973, s.16o ff.: Harald Vilstrup, Trøsten over døden. ved PBC 196

Dansk Kirketidende 1973, s.185-188, 2o1-2o3: Harald Vilstrup, Puls med harpelyd. ved PBC 197

Haderslev Stiftsbog 1967-1974: H.Hejselbjerg Paulsen, Nogle danske salmer på tysk I-VI. ved PBC... 198

Aage Jørgensen: Grundtvig-Litteratur 1963-1973. En bibliografi, Aarhus 1975. ved J.L. 198

Forfatternes adresser 199

Redaktionelt, ved J.L. 199-2oo

Hymnologiske Meddelelser årgang 1975. Indholdsoversigt ved TV. 2o1-2o2

FORSIDE: Susanne Fabritius de Tengnagel VIGNET: Peter Kannik Christensen

Nye salmer

N y t å r s s a n g

Mel: Når mørket jorden blinder.

Blandt morgenhimlens stjerner
står een med sælsomt ry,
fra vinternatten fjerner
den sig mod morgengry.
I stjernens tegn er gemt
et drengenavn fra Davids slægt,
af Gud forlængst bestemt.

I Jesu navn er håbet,
alene det vi tror,
det bliver selve råbet,
når angsten er for stor.
Med dette navn i mund
kan hele verden rent forgå,
vi er på sikker grund.

Lad vore navne lyse,
så selv de blinde ser,
dit genskin skal nok kyse
de onde magter her.
Dit navn har frelsens magt,
du underskrev med liv og død
Gudsrigets - fredens pagt.

Dit navn vil vi kundgøre
ud fra din menighed,
at alle det kan høre
af hjertet synge med
på denne nytårssang:
"Gud er med os - Immanuel"
Vor fremtids sejrsklang!

Vor Jesus morgenstjerne,
du livstegn natten lang.
Gå foran til det fjerne,
mød os ved solopgang.
Hvert navn af jordisk magt
skal ære og bekende dig
i himlens nye dragt.

Gerda Vind 1975.

P å s k e s a l m e

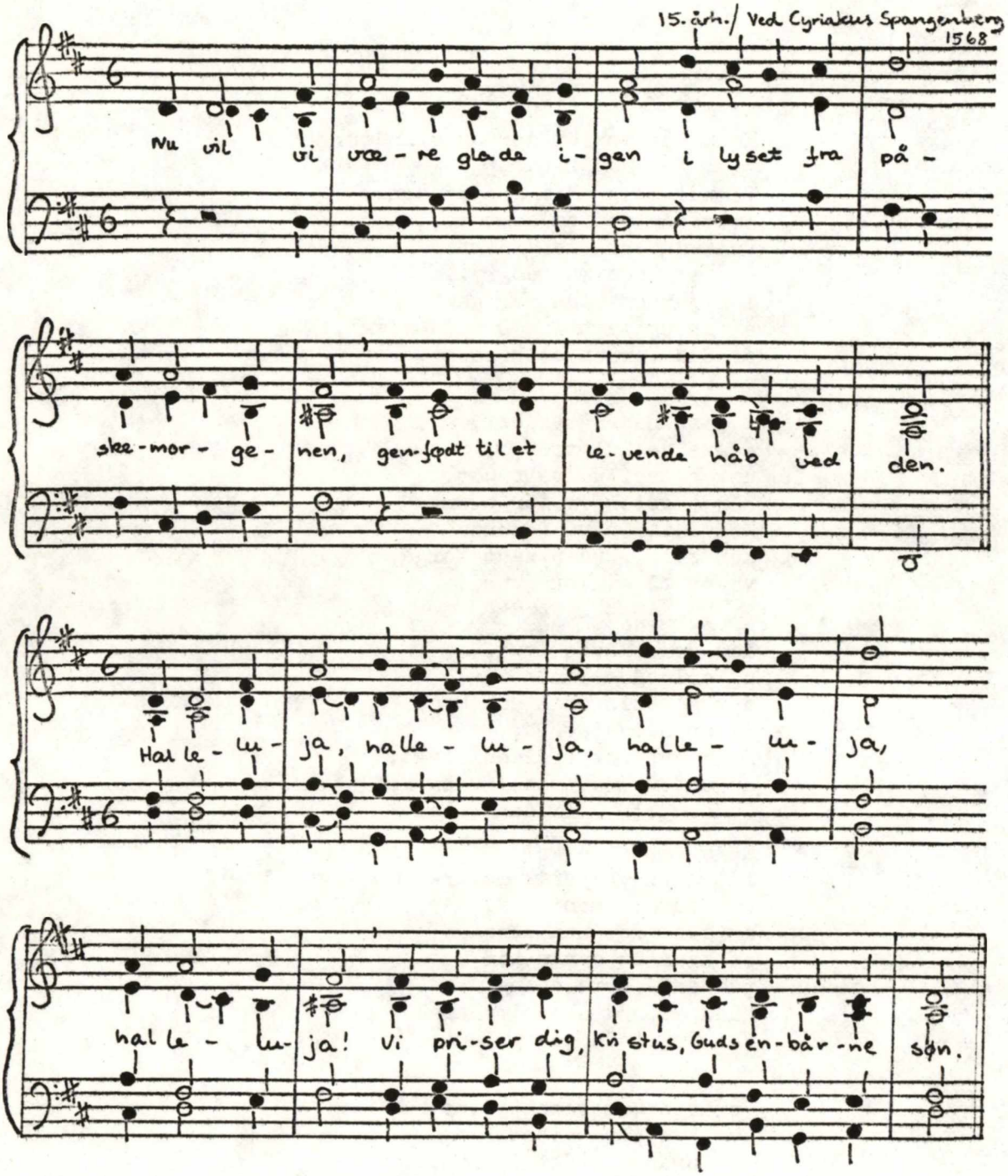

Nu vil vi være glade igen
i lyset fra påskemorgenen,
genfødt til et levende håb ved den.
Halleluja, halleluja, halleluja, halleluja!
Vi priser dig, Kristus, Guds enbårne søn.

Opstanden er vor Herre Krist.
Korsfæstet og død vi så ham sidst;
men døden fik dér kun en stakket frist.

I dag han sprængte dødsrigets port.
Hans sejer er vis, hans værk er stort,
sit folk har han frelst og retfærdiggjort.

I ham forenes Himmel og jord.
Han lever hos os i nådens ord
og prises i Himlen af englekor.

Så bland din sang med englenes røst,
hver kristen på jord, med liv og lyst,
til tak for opstandelsens håb og trøst:
Halleluja, halleluja, halleluja, halleluja!
Vi priser dig, Kristus, Guds enbårne søn.

Jørgen Kristensen 1975.

Ovenstående frie gengivelse på dansk af Resurrexit Dominus: Wir wollen alle frölich sein (Cyriacus Spangenberg 1568), optaget i Evang. Kirchengesangbuch nr.82, er blevet til, ikke fordi jeg savner gode påskesalmer, men fordi jeg fik lyst til at kunne bruge melodien. Kravet om tre rim umuliggør egentlig oversættelse. Det er næppe heller så vigtigt, da digtets ingredienser er traditionelle og uden skade kan ombyttes med andre sådanne. Gendigtningen får vist sagt lige så meget som originalen. Har tilstræbt et traditionelt, men ikke antikveret ordvalg og en ligefrem sætningsbygning. Præsterne Jens Svendsen og Chr.B. Karstoft har bidraget med kritik og hjælp. Forbedringsforslag modtages med tak.

J.K.

K . L . A a s t r u p s J e s u s - s a l m e

Idet vi henviser til indlæg s.185f. bringes her to hollandske melodiforslag:

I.

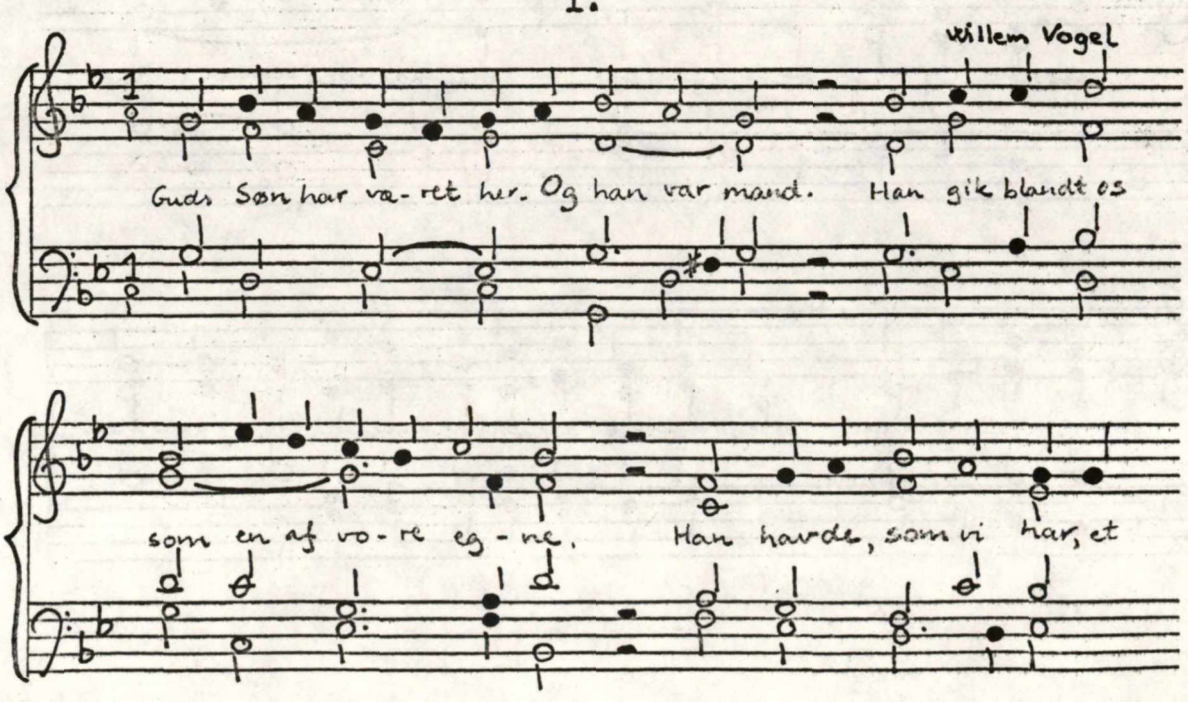

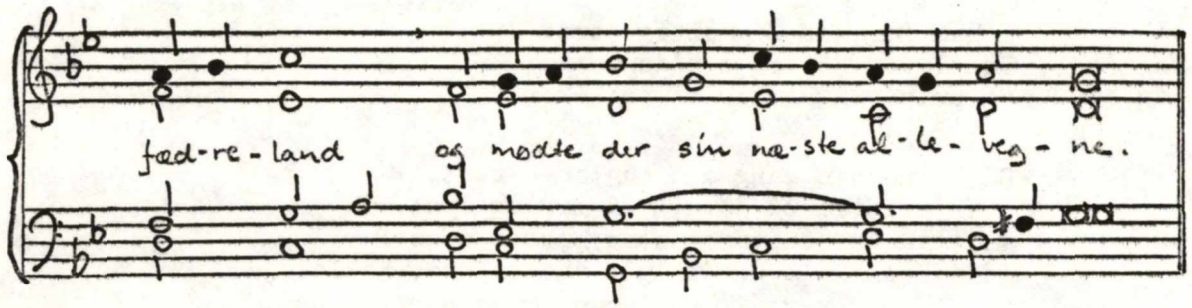

II.

Frits Mehrtens

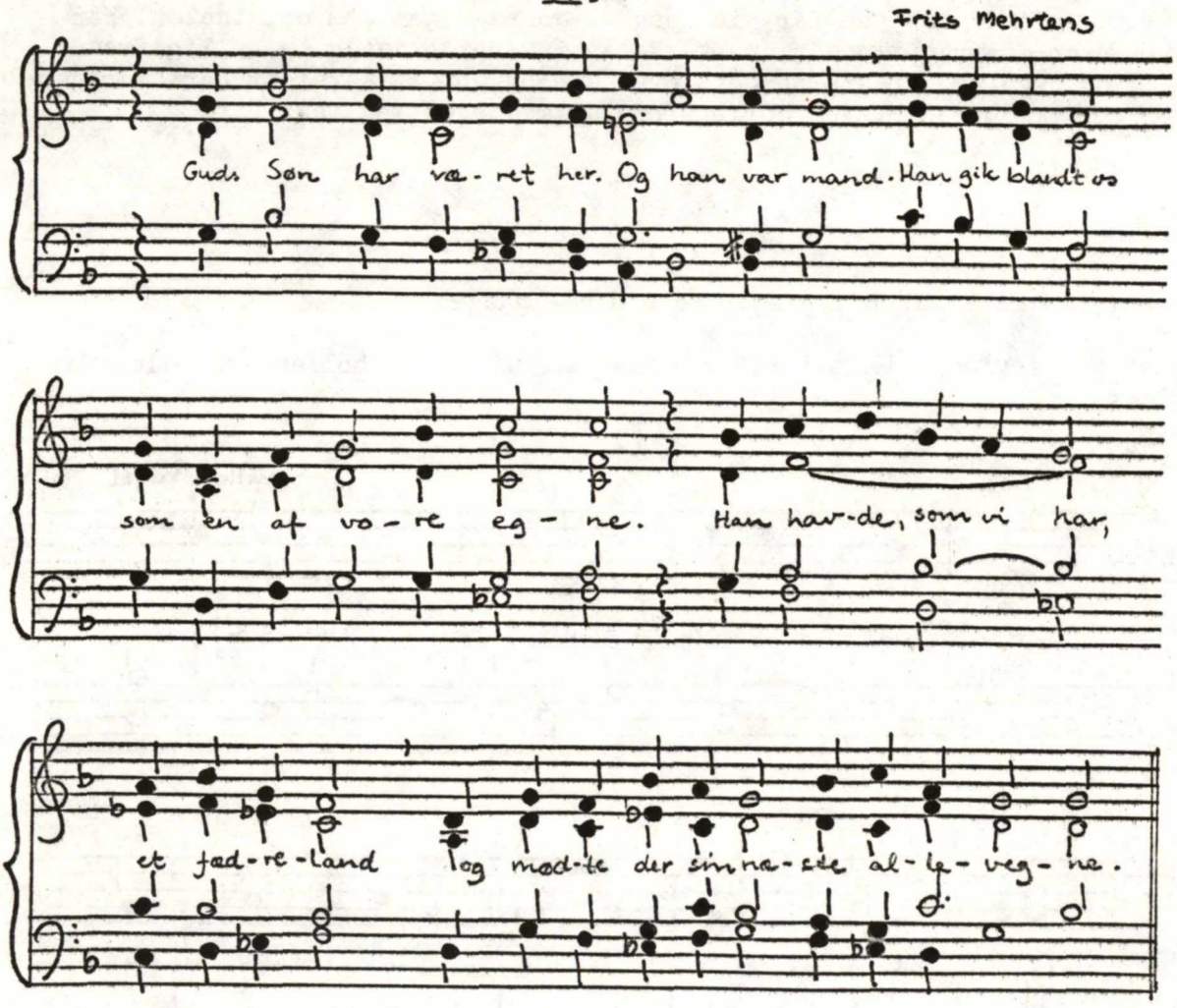

Tre Salmer af Brorson

Et Forsøg til Belysning af Brorson-Kronologien

af Sognepræst Urban Schrøder, Varnæs.

I sin Disputats for den theologiske Doctorgrad "Sønderjydsk Psalmesang 1717-1740" forsøger Pastor Hans Hejselbjerg Paulsen at omstøde den saa længe alment antagne Opfattelse angaaende Tiden for Hans Adolph Brorsons Salmers Tilblivelse og forsvarer med mange Argumenter den Tesis, at den første Udgave af Brorsons Salmesamling "Troens rare Klenodie" udkom ikke 1739, men allerede 1730, og at de saakaldte Tønder-Hæfter fra 1730'erne saaledes ikke er de ældste Tryk af Brorson-Salmer, men kun er Nytryk af Dele af det allerede udsendte "Klenodie" [1]. Selvom denne Tesis har vakt megen Modsigelse [2], og noget Exemplar af en 1730-Udgave af "Troens rare Klenodie" desværre ikke kendes idag, kan vi dog ikke betragte Hejselbjerg Paulsens nye Syn paa,hvad man har betegnet som Brorson-Kronologien, som endeligt modbevist. Dertil rummer den traditionelle Opfattelse for mange uforklarlige Gaader, ligesom det nye Syn bygger paa for mange uafviselige Kendsgerninger. Og er Tvivlen m.H.t. den traditionelle Brorson-Kronologis Holdbarhed først vakt - og at have gjort dette er netop en af Fortjenesterne hos Hejselbjerg Paulsens Disputats - lokker den nævnte Tesis i det mindste til fornyet Beskæftigelse med Brorsons Salmer, specielt med det vitterligt aabne Spørgsmaal om Tiden for deres Tilblivelse.

Sagen kan ogsaa udtrykkes saadan: Har der ikke ved Siden af og forud for den "officielle" Brorson, som vi kender fra 1739-Udgaven og de senere Udgaver af "Troens rare Klenodie", ogsaa existeret en "uofficiel" Brorson, hvis Salmer har levet iblandt Almuen i Skikkelse af Afskrifter og Skillingsvisetryk og derved har adskilt sig i nogen Grad fra Salmerne i de "officielle" Tryk? Og viser denne "uofficielle" Brorson, om vi kan komme paa Sporet af ham, mon et ældre, nu ukendt Stadium indenfor Brorsons Salmedigtning? Kan disse to Spørgsmaal besvares positivt, vil det være muligt at trænge ind i Tiaaret 1720-30, fra hvilket vi næsten intet ved om Brorson som Salmedigter [3]. Og selv den mindste nye Viden om, hvad hans Pen muligvis har skabt i disse Aar, vil være en Landvinding m.H.t. Løsningen af Spørgsmaalet om Tiden for hans Salmedigtnings Begyndelse og derved kaste nyt Lys over Brorson-Kronologien.

At en "uofficiel" Brorson virkeligt har existeret, derom har vi flere baade haandskrevne og trykte Vidnesbyrd, der dog ikke skal behandles her. I det følgende vil vi som et Forsøg paa at genopdage den ukendte Brorson kun

fordybe os i tre af Brorsons Salmer, der af en særlig Grund paakalder sig Forskningens Opmærksomhed.

I Haderslev Amts Museum opbevares et Exemplar af "Troens rare Klenodie", som stammer fra Gaarden Byg i Sønder Vilstrup Sogn [4]. Det har bl.a. tilhørt Peder Johannsen, der 7.Januar 1789 har skrevet sit Navn foran i Bogen og paa denne Tid var Gaardens Ejer. Exemplaret bærer originalt Bind. Og paa dettes Ryg læses Ordene "BRORSONS AANDELIGE SANGE". Men desværre mangler Titelbladet. Dog, en Sammenligning af Bogen med de forskellige ældste Udgaver af "Troens rare Klenodie" viser, at vi her staar overfor Udgaven 1739 [5]. Denne rummer jo ogsaa i sin fulde Titel Ordene "Aandelige Sange"; saa Titelfeltets Text paa Bindets Ryg her passer godt nok.

Bogen viser flere Steder, at den virkeligt er blevet brugt og værdsat. F.Ex.er kraftige Blækmærker anbragt i Marginen udfor Vers 6 i Salmen "Hvordan takke vi vor Herre":

Bort du syndens fæle taage,
Sathans helved-sorte magt!
Det er tiid engang at vaage,
Og at passe paa sin vagt;
Det er tiid at sandse vel,
Og at sørge for sin siæl,
Det er tiid at forekomme
HErrens grumme vredes domme (S.19) [6].

Dette Vers har talt særligt stærkt til det fromme Sind. Det har aabenbart ogsaa hele Salmen "Hvor er saadan een!" (S.21off). Den har med Blyant faaet Tilføjelsen: "Læs ikkond denne Psalme". Og en Trykfejl er rettet. I Nytaarssalmen "Lad dit rige allevegne" begynder Vers 3 med Linjerne:"HErrens viisdoms glands forgyldte, Kongens spiir og arve-stool!". I Ordet "forgyldte" er Bogstavet t gennemstreget med Blæk (S.33), hvorved Linjerne ogsaa først faar deres rette Mening af en Bøn. Har Peder Johannsen her gennemskuet den meningsforstyrrende Trykfejl? Eller har han mon ogsaa ejet en af de senere Klenodie-Udgaver, hvori Fejlen ikke forekommer [7]? Salmen "Hvem der havde dog forlaaret" (S.499f) forsyner han med Blyant med melodiangivelse: "Mele. O Den Alting kunde dræbe". Dette er Begyndelsen til Nr.359 i Pontoppidans Salmebog. Med denne Salmes Melodi har han altsaa sunget Brorsons Salme. Og at han bemærker dette, lader os ane, at Salmen har været ham særligt kær. Ogsaa ved Salmen "At livet blev til sinds" (S. 503ff) røber han, at han har lært at synge efter Pontoppidans Salmebog, idet han udfor den Melodiangivelse, som Salmen er forsynet med - "O Gud du fromme Gud" - skriver et stort P. Pon-

toppidan har netop som Nr.318 Salmen "O! GUd,du fromme GUd!". Og selv i Bogens Register møder vi hans Pen. Under Bogstavet A anføres her, at Salmen "Ach! maatte hun sin Jesum skue" er at finde paa Side 172, hvilket er en Trykfejl. Peder Johannsen retter til det rigtige: Side 359 (Bl.L 7^{v}). Og under Bogstavet I er tilsidst tilføjet "I sinde som finde" - Begyndelseslinjen til en Salme, der først optages i Tillæget til "Troens rare Klenodie" fra og med Udgaven 1742 [8]. Denne lille Tilføjelse, der optræder uden Sidetal, viser, at Peder Johannsen altsaa har kendt senere Klenodie-Udgaver.

Men de Tilføjelser, der gør hans Exemplar af "Klenodiet" særligt interessant og - som vi vil forsøge at vise - for Brorson-Forskningen maaske ligefrem enestaaende, finder vi dog ved de tre Salmer "O arme siel og hierte kom", "Den troe, som Jesum favner" og "Staae fast, min siel! staae fast, I Herrens krige" (S.246ff,401ff og459ff). I Marginen udfor dem tilføjer Peder Johannsen nemlig med Blæk en anden Versnummerering end den trykte foruden, at han i de to førstnævnte foretager nogle Textændringer. Hans Versnummerering er i alle tre Tilfælde saadan, at han gør Salmerne kortere, end de er i den trykte Bog. "O arme siel og hierte kom" bringer han saaledes fra tolv ned til seks Vers. Af de femten Vers i "Den troe, som Jesum favner" lader han kun otte staa. Og "Staae fast, min siel!" faar af sine tretten Vers Lov at beholde syv.

For nu først at betragte Salmerne i den nye Skikkelse, de herved faar, gengiver vi de Vers, som Peder Johannsen lader staa og medtager med Kursivering hans Textændringer, som vi lader erstatte den trykte Text:

1. O arme siel og hierte kom
   For HErrens høye helligdom,
   Et fode-fald at giøre,
   Kast dig med graad for Jesu fod,
   Og beed ham for hans død og blod,
   At han dig vil bønhøre
   Den bøn du vil fremføre

2. Din miskundhed, o frelsermand!
   Er dog saa stor, at ingen kand
   Den nogen tid udsige,
   Hvor skulde da din kierlighed
   Forskyde den som falder ned
   For dit almægtig rige
   Om hielp og trøst at skrige.

3. Jeg derfor nu i denne Nød
   Til JEsu pine, kors og død,
   Min flugt allene tage,
   O hierte Jesu! see hvordan
   Jeg arme synder er deran,
   O! lad dig dog behage,
   At tænke paa min plage.

4. Jeg har mig tit vel taget for
At følge dine fode-spor,
Og alt til himmelen ile,
Saa tog du mig i naade an;
Men jeg blev ved, som jeg var van
Paa sikkerhed at hvile;
Saa jeg maae snart fortvile.

5. Men lad mig, søde Jesu paa
Den høye ting forvisning faae,
Som paa saa klar en maade
Forsikres i dit sande ord,
At synden aldrig er saa stor,
Man jo kand finde naade,
Naar man sig lader raade.

6. Jeg vil paa nye forpligte mig
At være din, at elske dig,
Mig løs fra verden slide,
Fra denne stund med ivrigt mood,
Ved Jesu pine, død og blod
Mod verdens lyst at stride,
Og kun af Jesu vide. 99)

---

1. Den troe, som Jesum favner,
Og hiertet reense kand,
Den troe, hvorved man havner
I himlens fryde-land,
Den troe er stærk, og maae
All verden undertræde,
I sorrig og i glæde
Sin prøve kunde staae.

2. Den troe, som vil med lempe
Og uden møye frem,
Den troe, som ey vil kiempe
Sig giennem verden hiem,
Den troe er død og kold,
Ey værd en troe at nævne,
Har ingen kraft og evne
Mod satans piil og skiold.

3. Den troe, som ham har funden,
Der heder sielens skat,
Er hun end skiult i grunden,
Og synes gandske mat,
Saa sandt hun er kun der,
Saa har hun kraft at kiempe,
At fælde og at dæmpe
Den hele satans hær.

4. Op da I svage hierter,
Saa fatter kun et mood,
Og lad det koste smerter,
Ja ære, liv og blod,
O holder eder tæt
Til Jesu blod og vunder,
Saa ligger satan under
Med all sin magt og ræt.

5. Men giør dig ingen tanker
Om troen i dit sind,
Naar du saa villig vanker
I verdens lyster ind,
Vil blive i din roe,
Og ey mod synden stride,
Du har, det maa du vide,
Du har slet ingen troe.

6. Ney det, vilt du det vide,
Er troens rette tegn,
Mod verdens lyst at stride
I denne jammer egn,
Sin Jesum have kier,
Ham ey at kunde miste,
Før skulde hiertet briste,
Det viser troen her.

7. O Jesu! hierte milde
Og yndigste GUds lam!
O! tænk dog, hvad det vilde
Mig være for en skam,
Om jeg dig, du som mig
Med blodig kamp har vunden;
Saa troløs blev befunden,
At kunde miste dig.

8. Ney, ney min lyst og ære,
Du est mig alt for sød,
Ney, din jeg vist vil være,
Det gielde liv og død;
Lad komme hvad der vil,
Jeg vil det alt bestride,
Og intet andet vide
End høre JEsum til. lo)

---

1. Staae fast, min siel! staae fast,
I Herrens krige,
Tænk hvilken skam og last
Sin Gud at svige,
Tænk hvilken skamfuld ting,
Først Gud at kiende,
Og siden sig omkring :/:
Til verden vende.

2. Begyndt er ikke endt,
Det maa du vide,
Som har din Jesum kiendt,
Bliv ved at stride,
Alt, hvad dit hierte vil
Fra himlen vende,
Skal overvindes til :/:
Din sidste ende.

3. Betænk! hvor haardt det stod,
Før du fikst naade,
Og synden under fod,
Som vilde raade,

Hvor du mod verdens lyst
Din tro har øvet,
Og mangen mægtig dyst :/:
Med satan prøvet.

4. See op! og tænk engang
Paa livets krone,
Paa din bestemte rang
For lammets throne,
Gak ey til kampen meer
Med mange griller,
See! hvor din krone leer :/:
Og mod dig spiller.

5. Ja tænk min kiære siel
Paa vores hoved,
Og hvad Immanuel
For os har voved,
For os han flyde lod
Sit blod tilhaabe,
Sit blod, Guds dyre blod :/:
Til sidste draabe.

6. Naar Jesu kierlighed
Kun ret betragtes,
Naar verden er os leed,
Og intet agtes,
Naar himlen er os kiær
Og sød og yndig,
Da bliver Herrens hær :/:
I striden myndig.

7. Gud være lov og priis,
Ja han allene,
Som lod os paradiis
Med blod fortiene,
Guds blodig kamp og strid
Til æreminde
Vi vil vor korte tid :/:
Staae fast og vinde. 11)

Vort Spørgsmaal er nu, om Salmerne i denne nye, forkortede Skikkelse fremtræder kun som lemlæstede Helheder, eller om de ogsaa saadan, som Peder Johannsen læser dem, udgør sammenhængende, meningsfyldte Digte. Vi betragter først "O arme siel og hierte kom". Her forekommer i Forhold til den trykte Text det første Brud mellem Peder Johannsens Vers 2 og 3, idet de trykte Vers 3 og 4 udelades [12]. Men hans Nummerering forstyrrer ikke Sammenhængen her, ejheller hans Textændring. Tværtimod: Hans "derfor" i Begyndelsen af Vers 3 har sin Begrundelse i det foregaaende Vers: Hvordan skulde dog Jesu store Kærlighed forskyde den, der falder ned med Bøn om Hjælp? Nej, det kan han slet ikke. Derfor - fortsætter Vers 3 - tager jeg min Tilflugt til Beviset paa Jesu Kærlighed, hans "pine, kors og død". Blot maa vi konstatere, at Textændringen her ødelægger Versets sproglige Sammenhæng, idet verbet i den trykte Text - "Saa vil jeg da ---" -udelades. Forklaringen er muligvis den, at Peder Johannsen ikke har æn-

dret tilstrækkeligt. - Versets tredie Linje skal maaske lyde: "Min flugt vil ene tage". Den næste Forkortelse af Salmen møder vi mellem Vers 4 og 5, idet det trykte Vers 7 overspringes. Dog heller ikke den bryder Sammenhængen. De sidste Linjer i Vers 4 - at jeg er nær ved at fortvivle over mine Tilbagefald - modsvares naturligt af Vers 5 med dets ændrede Begyndelse:"Men" lad mig - med et underforstaaet "alligevel" - blive forvisset om, at selv den ringeste Synder skal finde Naade! Og trods endnu et Spring hen over to trykte Vers fastholder Peder Johannsens 6.Vers Sammenhængen: Fordi selv den ringeste skal finde Naade, om han "sig lader raade", derfor vil jeg "paa nye forpligte mig At være din, at elske dig" - allerede Vers 4 talte jo om det gode Forsæt; og nu skal det holdes! At saa det trykte Slutvers udelades, giver nok Salmen en mattere Afslutning. Dog, ogsaa sidste Linje i Vers 6 om kun at ville vide af Jesus er en værdig Slutning. Alt i alt: Peder Johannsen faar her en sammenhængende, meningsfyldt Salme ud af sin Forkortelse og sine Textændringer.

I den næste Salme - "Den troe, som Jesum favner" - er hans første Forkortelse at udelade det trykte Vers 2. Men hans eget Vers 2 bryder ikke den i det indledende Vers anslaaede Tankegang: At den sande Tro skal være rede til at staa sin Prøve. Dette gentages blot med negative Udtryk: At vil Troen frem uden Møje og Kamp, er den død og ej sit Navn værd. Heller ikke Udeladelsen af Bogens 3.Vers bryder Sammenhængen. Thi at Troen ifølge Peder Johannsens 3. Vers kan være svag, sætter den ikke ud af Stand til at kæmpe mod Satan - Ordene herom er kun en videre Udfoldelse af det allerede sagte. Derfor taaler Salmen nu ogsaa en Udeladelse af hele tre Vers. Paa Baggrund af Peder Johannsens 3. Vers giver Anslaget i hans 4.Vers god Mening:"Op da I svage hierter, Saa fatter kun et mood" - I har jo netop hørt, at selv den svage Tro kan sejre. En virkelig Fare for Troen - fortsætter Vers 5 - opstaar derimod først, om den Kristne ikke vil bryde med Verden og ikke vil kæmpe mod Synden. Da er der slet ingen Tro. Ogsaa her bevares Sammenhængen. Det gælder tillige Vers 6. Thi Troen kendes netop paa, at den vil kæmpe og ikke miste sin Jesus. Og Peder Johannsen udelader ikke mere af denne Salme. Dens to sidste trykte Vers ligger ogsaa helt i forlængelse af hans 6.Vers. Og vi maa konstatere, at ogsaa her skaber hans Forkortelse en udmærket sammenhængende Salme.

Det samme gælder Salmen "Staae fast, min siel! staae fast". Her bryder Peder Johannsens 2.Vers ikke Sammenhængen med Indledningsverset. Thi Ordene, at du "har din Jesum kiendt", korresponderer med Ordene i Vers 1 om "Først Gud at kiende". Dette er Begyndelsen, der skal efterfølges af den fortsatte Kamp: Vers 1: "Staae fast", Vers 2: "Bliv ved at stride".

Og en Ansporing hertil nævner Vers 3: Husk, hvad Møje din Omvendelse kostede, og hvad du allerede har vundet iKampen! Og husk videre - siger Vers 4 - hvad herligt der venter dig: Den for dig bestemte Rangplads foran Lammets Kristi Trone, hvor du skal bære Livets Krone! Den Krone, som - med Vers 5 - Kristus ofrede saa meget for at erhverve os, da han udgød sit dyre Blod. Ogsaa her lader Peder Johannsen de to sidste trykte Vers staa. De hører med i Sammenhængen, saa der ogsaa her af Forkortelsen fremstaar en meningsfyldt Salme.

Vi kan saaledes ikke sige, At Peder Johannsen ved sine Indgreb ødelægger disse tre Salmer. Han forkorter dem nok, hvorved Billeder og Udtryk gaar tabt. Men hans Forkortelser ændrer ikke Salmernes Sammenhæng og Mening. De bliver ved at forkynde det samme i hans forkortede Skikkelse som i deres trykte Form. Og dette er af Betydning for det mærkelige, som vi her staar overfor: At Peder Johannsen overhovedet forkorter disse Salmer og tilmed bringer enkelte Textændringer. Thi hvorfor gør han det?

Grunden hertil kunde tænkes at være den, at han hellere vil synge Salmerne i den forkortede Skikkelse, som hans egen Versnummerering giver dem; at han altsaa holder mere af nogle af deres Vers end af andre. Men i saa Fald maa vi spørge, hvorfor han ikke ogsaa giver andre Salmer i "Klenodiet" ny Versnummerering. Thi det skulde være mærkeligt, om ikke ogsaa adskilligt andet af denne righoldige Bogs Indhold havde vundet hans Hjerte paa lignende Maade. Vi saa da ogsaa ovenfor, hvorledes han paa forskellig Vis markerer sin særlige Kærlighed til nogle Enkeltvers og til en hel Salme. Men i disse Tilfælde benytter han ikke en anden Versnummerering end den trykte og foretager slet ikke Textændringer. Hvorfor da disse Indgreb netop overfor disse tre Salmer og kun overfor dem? En anden Grund kunde være den, at han har fundet dem i deres forkortede Skikkelse i en af sin Samtids Salmebøger. Men de sees ikke at være optaget i nogen samtidig Salmebog eller anden Samling af Salmer.

Kun een Forklaring synes her mulig. Nemlig den, at Peder Johannsen har kendt disse tre Salmer i et Tryk, der har bragt dem netop i den kortere Skikkelse og med de Textvarianter, som han giver dem i sit Exemplar af "Klenodiet". At fremsætte denne Formodning forekommer voveligt alene af den Grund, at vi idag ikke kender et saadant Tryk og ikke noget Sted ved de tre Salmer Trykt i Peder Johannsens kortere Skikkelse. Men ved nærmere Overvejelse synes Formodningen dog at rumme en høj Grad af Sandsynlighed. Og til Støtte for denne vil vi her fremføre nogle Argumenter.

At et Tryk indeholder de tre Salmer i deres ovenfor gengivne kortere

Skikkelse og med de anførte Textvarianter ikke vides kendt idag, udelukker ikke, at et saadant Tryk har existeret. Det kan være gaaet tabt. Saadan er det gaaet mange større og mindre Tryk gennem Tiderne. Vi har idag gennem Omtale af forskellig Slags Viden om, at det og det Skrift engang er udkommet; men Skriftet selv ejer vi ikke mere - det er gaaet tabt [13]. At denne Skæbne ogsaa maa have ramt Tryk af Brorson-Salmer, maa ansees for mere end sandsynligt [14].

Og at Salmer af Brorson er blevet udsendt netop i det lille Tryk af Skillingsvisetypen, er en Kendsgerning, idet vi endnu ejer saadanne. Det ældste af disse bærer Titelen:"Tvende deylige Trøste-Psalmer, hvorudi et hvert GUds Barn kan søge og finde sin JEsum, slaae Verden af sit Sind, og erlange den bedste og sødeste Siele-Roe. Den Første:Ach min Rose visner bort - - - Den anden: Jeg vil nu ey sørge meer - - -", men har ingen Oplysning om Trykkested og -aar [15]. Den her trykte Brorson-Salme om Rosen, der visner, optræder ogsaa i et udateret Luckander-Tryk fra Haderslev:"Trende gudelige Nye Viser. Den første:Ach! min Rose visner bort ----- Den Anden: Hiem, ach hiem til Himmerige - - - Den Tredie: Hvor inderlig længes jeg efter min - - -" [16]. Fra Trykkeriet i Haderslev udsendtes ogsaa Brorsons Salme "O Jesu, min brudgom, livsaligste ven" i et Tryk uden Aar: "Trende gudelige Sange. Den Første: Alt, hvad du begynder, min elskende Siel - - - Den Anden: Nu [!],Jesu, min Brudgom, livsaligste Ven - - - DenTredie:Med sorrigfuld Tanker jeg slider min Tid - - -" [17] - et Tryk, der kendes i to forskellige Udgaver [18]. Salmen " i dag er naadens tiid" finder vi i et Tryk fra 1773: "Trende gudelige Omvendelse Psalmer. Den Første: I Dag er Naadens Tiid - - - Den Anden:Nu vel an mit bange Hierte - - - Den Tredie: I arme Syndre op i Flok - - -" - dette Tryk genudsendes nogle Aar senere af Johan Jørgen Høpffner i København [19]. Og endeligt optræder Salmen "Bort, verden, af mit sind og øye" i et Tryk, der hverken har Angivelse af Sted eller Aar: "Tvende ganske Nye Aandelige Sange. Den Første - - - Bort Verden, af mit Sind - - -Den Anden - - - Giør dig dog min Aand, bereed - - -" [2o].

Vi kender saaledes fire Brorson-Salmer i Skillingsvisetryk, tre af dem endda i Nytryk. Og Hejselbjerg Paulsen nævner den mulighed, at endnu flere Brorson-Salmer kan have set Lyset første Gang netop som Skillingsvisetryk [21]. Ja, selve Brorsons først kendte Salmehæfte - Julesalmerne, der udkom 1732 - maa i en vis Forstand betegnes som et Skillingsvisetryk, omend af større Omfang end vanligt. I alt Fald er det som Tryk betragtet et Hastværksarbejde - det er Skillingsvisetrykkene som Regel ogsaa [22]. Men existerer der i det lille, uanselige og hastigt udførte Tryks Skikkelse

saa mange Brorson-Salmer som her anført, kan det ikke være for meget sagt, at der har existeret endnu flere. De er blot gaaet tabt og kendes nu ikke mere.

Og at det virkeligt forholder sig saadan, derpaa tyder den tyske Paaskrift af en ukendt Haand, der læses efter Indholdsfortegnelsen til en haandskreven Samling Brorson-Salmer, som er ført i Pennen nogen Tid før Udgivelsen af Julesalmerne 1732 [23]. Denne Paaskrift lyder "In Flensburg sind einige andere von H Hans Adolph Brorsöns Gesänge gedruckt, doch ohne sein vorwissen, daher selbige sehr vitieuse seyn sollen". Altsaa, nogle af Brorsons Salmer er blevet trykt i Flensborg, vel allerede sidst i 172o'erne. Men vi kender idag ingen Brorson-Tryk fra Christoph Fogels Trykkeri i Flensborg i 172o'erne. De er gaaet tabt og existerer ikke mere. Dog, at de <u>har</u> existeret, bevidner den citerede Paaskrift. Og at de maa have existeret i Skillingsvisetrykkets af Bogtrykkeren selv formede Skikkelse, derom vidner Ordene, at de blev trykt "ohne sein vorwissen" og derfor var "sehr vitieuse". Trykkeriet i Flensborg udsendte siden sin Grundlæggelse 17o6 [24] adskillige Tryk af Skillingsvisetypen [25]. Og mange af disse er netop "sehr vitieuse".

Kender vi saaledes existerende Skillingsvisetryk af Brorson-Salmer, og har der paaviseligt existeret endnu flere end de idag kendte, da staar ogsaa den mulighed aaben, at Peder Johannsen paa Byg har kendt de tre ovenfor behandlede Salmer af Brorson i et nu tabt Skillingsvisetryk, der har bragt dem netop i den kortere Form, som han giver dem i sit Exemplar af "Klenodiet". Tanken herom kan i alt Fald ikke afvises uden videre. Tværtimod sandsynliggøres den af en bestemt Ting.

Vi lægger Mærke til, at det netop er <u>tre</u> Salmer i "Klenodiet", Peder Johannsen ændrer. Og hvor mange Titeler paa det 18.Aarhundredes Skillingsvisetryk indledes ikke netop med dette Tal! "Trende smucke aandelige Viser", "Trende aandelige Sange", Trende skiønne og ganske Ny Aandelige Psalmer","Trende gudelige Omvendelse Psalmer" - for blot at nævne enkelte Exempler [26].Adskillige Tryk bringer netop tre Salmer. Og Peder Johannsen ændrer ligesaa mange af Brorsons Salmer og ikke flere. Hvorfor? Sandsynligvis, fordi han kender dem i et Tryk, hvis Titel ogsaa har begyndt med Talordet "Trende". Men kan disse tre Salmer med Henblik paa deres Indhold tænkes at have været trykt sammen? Dette synes ikke udelukket, idet den første er en Omvendelsessalme, den anden skildrer Troens Kamp og Sejr, og den tredie handler om en Kristens Udholdenhed. Disse tre Emner rækker hinanden Haanden og hører sagligt sammen. De tre Salmer om dem kan derfor godt have staaet sammen i samme Tryk. Og hvad

Salmernes Længde angaar, vilde de med deres fulde Versantal i "Klenodiet" - ialt 4o henholdsvis 7-og 8-linjede Vers - ikke have kunnet finde Plads i et Tryk paa otte Sider, hvilket Sideantal er det almindelige for Skillingsvisetrykkene. Med det mindre Versantal derimod, som Peder Johannsen giver dem - ialt 21 Vers - kan de rummes indenfor de almindelige otte Sider. En Sammenligning med to Flensborg-Tryk fra omkring 172o - "Tre skiønne Aandelige Vjser/ Den Første: Mit Hierte vær du glad - - - " og "Trende Ny Viiser/ Den Første: Skal Sorgen engang dog aldrig forsvinde - - -" - viser saaledes, at her finder henholdsvis 27 og 22 Vers paa 4,5,6,7 og 8 Linjer Plads indenfor de otte Sider.

Endeligt skal ogsaa bemærkes, at den første Salme, som Peder Johannsen forkorter - "O arme siel og hierte kom" - og hvoraf han i sin Versnummerering udelader det afsluttende Vers 12, ogsaa andetsteds forekommer uden dette Vers. Det er i den ovenfor nævnte, haandskrevne Samling af Brorson-Salmer. Her slutter Salmen som hos Peder Johannsen med Vers 11. Han er altsaa ikke den første, der lader dette Vers danne Salmens Afslutning - det har allerede den ukendte Afskriver af nævnte Samling gjort; et Vidnesbyrd om, hvordan denne Salme sikkert oprindeligt har sluttet.

Vi vil nu sammenfattende vove at opstille den Hypotese: At de Ændringer af tre Brorson-Salmer, som Peder Johannsen foretager i sit Exemplar af "Troens rare Klenodie", ikke skyldes hans eget Paafund, men bygger paa den ældste, nu ukendte Skikkelse af nogle af Brorsons Salmer; at den kortere og textligt let varierede Skikkelse, som han giver de tre Salmer, er deres oprindelige; og at vi saaledes i Peder Johannsens Ændringer af "Klenodiets" Text ser et Glimt af den 172o'ernes Brorson, som vi næsten intet ved om som Salmedigter. Eller anderledes udtrykt: Vi møder her ad en Omvej den "uofficielle" Brorson, om hvem vi idag kun ved meget lidt, og opdager, at i alt Fald de tre behandlede Salmer oprindeligt har haft en anden Skikkelse end den, hvori de fremtræder i "Klenodiet" 1739. At dette ogsaa gælder andre af Brorsons Salmer, er tidligere paavist af Provst Povl Otzen [27] og støtter kun vor Hypotese. Og vi vinder herved et Indblik i maaden, hvorpaa Brorson har arbejdet: Han har allerede som Præst i Randerup i 172o'erne digtet nogle af sine Salmer; de er blevet spredt i Afskrifter og i smaa, nu ukendte Tryk; og han har siden omarbejdet og udvidet nogle af dem til den Skikkelse, de fik i "Klenodiet".

Vor Datering af de tre her behandlede Salmer til Brorsons Randerup-Tid fra 1721 til 1729 støtter vi paa dette, at de i Sprog som i Tanke-

gang minder om Steder i Brorsons Julesalmer, der udkom 1732, men - som det nedenfor skal antydes - maa være blevet til allerede i 172o'erne. Straks Vers 1 i den første Salme, som Peder Johannsen giver en anden Skikkelse, viser dette:

O arme Siel og hierte kom
For HErrens høye helligdom
Et fode-fald at giøre,
Kast dig med graad for Jesu fod,
Og beed ham for hans død og blod,
At han dig vil bønhøre
Den bøn du vil fremføre.

Det sidste Vers i Brorsons Salme "Kom/ Hierte! tag dit Regne-Bræt" lyder saadan:

Fald ned med ydmyg Hiertens Bood
For Naadsens-Stool og Trone/
Og beed/ at GUd for JEsu Blood
Vil lade sig forsone/
At du herefter bedre maa
Din Naades-Tiid anvende/
Og ved dit Lives Aften faa
En sød og salig Ende!

De her fremhævede Ord viser det baade sproglige og indholdsmæssige Slægtskab mellem de to Salmer. Og Vers 4 i den første Salme:

Jeg har mig tit vel taget for
At følge dine fode-spor,
Og alt til himmelen ile,
Saa tog du mig i naade an;
Men jeg blev ved, som jeg var van
Paa sikkerhed at hvile;
Saa jeg maae snart fortvile.

Et tankemæssigt Slægtskab synes her at foreligge med Vers 3 i Julesalmen "Hvordan takke vi vor HErre":

At du vil i dine Lyster
Fare fort/ som du er van/
Og dig dog ved JEsum trøster/
Gaar i Evighed ey an;
Kiære Hierte/ Et af Toe/
Enten udi Bøn og Troe
Syndsens Vey at fly og hade/
Eller lide Siæle-Skade.

Og ligesaa med Slutningen af samme Salmes Vers 8:

- - -
Vær min Formand/ at jeg ej
Kommer paa dend brede Vej/
Eller fra dit Foodspor viger/
For [= Før] jeg ind i Himlen stiger.

Den anden Salme i Peder Johannsens Skikkelse fører Tanken hen paa den første Julesalme "BOrt/ Verdens Jule-Glæde". Dens Tale om, at Troen "maae All verden undertræde" (V.1) og "kiempe Sig giennem verden hiem" (V.2),

og at "hele satans hær" skal fældes (V.3) og nedlægges "Med all sin magt og ræt" (V.4), høres som et Ekko af Brorsons Angreb paa hver "syndig Lege-Stue" (V.1), der befordrer "Verdens Syndig Iid" (V.2) og fremmer "Ald Verdens Lyst og Pragt" (V.6). Og naar Salmen taler om den tro "som Jesum favner" (V.1), og "som ham har funden, Der heder sielens skat" (V.3), og siger, at det er Troens rette Tegn "Sin Jesum [at] have kier, Ham ey at kunde miste" (V.6), og kalder ham "Jesu! hierte milde Og yndigste GUds lam" (V.7) og "min lyst og ære" (V.8), da lyder her en Genklang af Julesalmens to sidste Vers:

Velan/ vi os vil samle
I JESU Christi Navn/
De Unge med de Gamle
Skal løbe Ham i Favn;
Hand er vor Jule-Gave/
Vor Glæde/ Lyst og Liv
- - - (V.8).

O JESU dig at finde
Er vores fulde Agt
- - - (V.9).

Men naar Salmen taler om at holde Jesus fast - "Ham ey at kunde miste, Før skulde hiertet briste" (V.6) - og giver sine to sidste Vers en stærkt personlig og følelsesladet Tone:

O Jesu! hierte milde
Og yndigste GUds lam!
O! tænk dog, hvad det vilde
Mig være for en skam,
Om jeg dig, du som mig
Med blodig kamp har vunden;
Saa troløs blev befunden,
At kunde miste dig.

Ney, ney min lyst og ære,
Du est mig alt for sød,
Ney, din jeg vist vil være,
Det gielde liv og død;
Lad komme hvad der vil,
Jeg vil det alt bestride,
Og intet andet vide
End høre JEsum til (V.7 og 8)

- da maa vi tænke paa, at Brorson ogsaa har digtet Salmen om "DEn yndigste Rose", og at han slutter denne ligesaa personligt og følelsesladet:

Nu/ JEsu/ Du stetze skal være
Min Smykke/ min Rose og Ære/
Du gandske mit Hierte betager/
Din Sødhed jeg finder og smager.

Min Rose mig smykker og pryder/
Min Rose mig glæder og fryder;
De giftige Lyster Hand døder/
Og Kaarset saa liflig forsøder.

Lad Verden mig alting betage/
Lad Tornene rive og nage/
Lad Hiertet kun daane og briste/
Min Rose jeg aldrig vil miste (V.9-11).

Baade Tanke og Sprog og hele Tonen i Versene fra disse to Salmer staar hinanden saa nært, at begge Salmer synes at være digtet indenfor samme korte Periode. Endeligt rummer ogsaa den tredie af Peder Johannsen ændrede Salme Enkeltheder, der peger mod en af Julesalmerne. Den siger: "See op! og tænk - - - Paa din bestemte rang For lammets Throne" (V.4). Julesalmen "HEr kommer dine Arme Smaa" slutter med Linjerne:

- - -
Ach hielp! at vi og alle maa
I Himlen for din Trone staa (V.1o)

Og har Salmen Ordene: "Naar Jesu kierlighed Kun ret betragtes" (V.6), da svarer hertil Julesalmens Ord:

Men/ JEsu/ Ach! hvor gaar det til/
At dog saa faa betæncke vil
Dend Synderlige Kiærlighed/
Der drog dig til vor Jammer ned (V.5).

Saaledes viser de tre Salmer rent digterisk Slægtskab med Julesalmerne og synes at være blevet til nogenlunde samtidigt med disse.

Men i endnu en Henseende vil vi m.H.t. deres Datering stille dem ved Siden af Julesalmerne. De er alle tre Originalarbejder fra Brorsons Haand. Dette er ogsaa tilfældet med hans Julesalmer - af de i Hæftet 1732 samlede, ialt ti Salmer er kun den afsluttende, af Bogtrykkeren medtagne Paaskesalme en Oversættelse [28]. Men Julesalmerne maa trods det, at de først kendes trykt i det saakaldte Tønder-Hæfte fra 1732, være blevet digtet allerede i 172o'erne som et Led i Brorsons Præstegerning i Randerup Menighed. Og maaske er de ogsaa blevet trykt - alle eller nogle af dem - før han forlod dette sit første Embede. En nærmere Begrundelse for denne Antagelse skal ikke gives her [29]. Det i vor Sammenhæng interessante er kun, at de tre Salmer ved som Originalarbejder at sammenholdes med Julesalmerne synes at kunne dateres helt tilbage til 172o'erne og saaledes afslører noget af, hvad Brorson har digtet i denne Periode, fra hvilken vi ellers ikke ved noget om ham som Digter. Ja, maaske tør vi for de tre Salmers Vedkommende i den Skikkelse, Peder Johannsen giver dem, endog tænke helt tilbage til den ovenfor citerede tyske Paaskrift om meget tidlige Flensborg-Tryk af Brorson-Salmer?

Mod den her givne Besvarelse af de Spørgsmaal, som Peder Johannsens Ændringer af tre Salmer i "Troens rare Klenodie" rejser, vil der kunne rettes Indvendinger. Dele af det her fremførte hviler paa Antagelser, som vi ikke har kunnet bevise, men kun sandsynliggøre. Derfor har vi ogsaa be-

tegnet denne Undersøgelses Resultat som en Hypotese. Dog vil vor Undersøgelse ikke med Føje kunne kaldes overflødig. Thi det er gennem Fremsættelsen af nye Hypoteser, al Forskning maa søge Vejen videre frem. Og nu fremlægges dette Arbejde som en Opfordring til andre Forskere til videre Arbejde med Spørgsmaalet om den virkelige Brorson-Kronologi.

Noter.

1) H.Hejselbjerg Paulsen: Sønderjydsk Psalmesang 1717-1740 (Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland Nr.27),Christiansfeld 1962, S.283-354.

2) Se bl.a. Anders Malling i: Dansk Teologisk Tidsskrift 1963, S.129ff og Paul Diderichsen i: Danske Studier, udgivet af Universitets-Jubilæets danske Samfund 1963, S.5ff.

3) Med Sikkerhed kender vi i Perioden 1720-30 fra Brorsons Haand kun eet Digt, nemlig Mindedigtet i Anledning af hans Broder Nicolais Hustrus,Anna Christinas Død 7.Juni 1721. Se Hans Adolph Brorson: Samlede Skrifter. Ved L.J.Koch, 1956, III, S.207f.

4) H.Hejselbjerg Paulsen: Bogsamlingen på Byg, i: Haderslev Amts Museums Årsberetning 1966, S.25ff. Bogen er her omtalt S.26-28 og 34, ligesom en Gengivelse af en af dens Sider findes S.29.

5) Se Beskrivelsen af denne i H.A.Brorson: Samlede Skrifter I,1951, S.XIIf.

6) Det samme er Tilfældet S.241 udfor Vers 4 i Salmen "Hvor kand du dog i synden lee".

7) Samlede Skrifter I, S.56

8) Samlede Skrifter II, 1953, S.376ff.

9) Samlede Skrifter I,S.334ff: V.1, 2, 5, 6, 8 og 11.

10) Samlede Skrifter II, S.167ff: V.1, 3, 5, 9, 11, 13, 14 og 15.

11) Samlede Skrifter II, S.248ff: V.1, 3, 7, 9, 11, 12 og 13.

12) Se Gengivelsen af Bogens S.247 i: Haderslev Amts Museums Årsberetning S.29.

13) Exemplerne herpaa er mange. Se f.Ex. Hejselbjerg Paulsens Disputats S.216ff, 297ff, 337 og 371f og - for blot et enkelt Trykkeris Vedkommende i det 18.Aarhundrede - Olav Christensen: Haderslev Bys første Bogtrykker Hinrich Luckander 1759 - 1792, Haderslev 1959, S.29, Nr.1, S.33,Nr.11, S.34f, Nr.16-19, S.37, Nr.30-32, S.44f, Nr.44-52, S.46, Nr.58-60, S.48, Nr.64 og 65, S.50, Nr.70 og 71, S.53, Nr.78 og 79, S.58f, Nr.102 og 103, S.64f, Nr.128, S.70, Nr.150, S.71f, Nr.158 og S.73, Nr.165.

14) Saaledes bygger Hejselbjerg Paulsen i sin Disputats hele sit Brorson-Kapitel -S.283-354 - paa Antagelsen af adskillige tidligere existerende, men idag forsvundne Brorson-Tryk.

15) Samlede Skrifter III, S.395 og Hejselbjerg Paulsens Disputats S.300.

16) Olav Christensen S.82, Nr.206.

17) Olav Christensen S.82, Nr.207.

18) Bibliotheca Danica, Supplement 1914, Sp.64.

19) Bibliotheca Danica, Supplement 1914, Sp.61

20) Hejselbjerg Paulsens Disputats S.300f.

21) S.301.

22) Brorsons Julesalmer i Faksimile. Udgivet af Ernst Frandsen, Aarhus 1932 og Hejselbjerg Paulsens Disputats S.323f.

23) Om dette Haandskrift se Brorson: Samlede Skrifter III, S.396ff og Povl Otzen: Nogle hidtil utrykte vers af Brorson, 1950, S.3f.

24) Camillus Nyrup: Bidrag til den danske Boghandels Historie I, 1870, S.298.

25) Se nogle Exempler herpaa i Bibliotheca Danica I, Sp.367. De her anførte fire Tryk fra 1713 forfattede af "A.M.C.D.B." er netop Flensborg-Tryk.

26) Se Bibliotheca Danica I, Sp. 366ff og Supplement 1914, Sp.58ff samt Olav Christensen S.82ff.

27) Nogle hidtil utrykte vers af Brorson, 1950.

28) Samlede Skrifter I, S.148.

29) Henvises skal her kun til Ernst Frandsens Indledning i: Brorsons Julesalmer i Faksimile, 1932, og til Hejselbjerg Paulsens Disputats S.301 og 323ff, ligesom der skal peges paa Udtrykket "Min elskte Menighed" i den indledende Julesalmes 7.Vers (Samlede Skrifter I, S.28). Dette forstaaes nok bedst som pegende paa Menigheden i Randerup Sogn, den Menighed, hvori Brorson jo var født og opvokset, og for hvilken baade hans Stedfader og hans Fader og hans Bedstefader havde været Præster før ham.

Urban Schrøder.

En Julehilsen fra Hans Adolph Brorson

Ved Urban Schrøder, Varnæs.

Det følgende er et hidtil ukendt Brev fra Biskop Brorson i Ribe, som blev fundet blandt en Del gamle Papirer, der synes at have tilhørt en Præst i Ribe Stift. Desværre er Brevet, som maa stamme fra Brorsons sidste Levetid, daarligt bevaret. Adskillige Steder er Skriften vanskelig at læse. Og Begyndelsen med bl. a. Adressatens Navn og Slutningen med Aarstal og Dato er ganske ulæselige. Dog skimtes til allersidst Brorsons Underskrift. Brevet aftrykkes her, da dets Indhold har stor hymnologisk Interesse; ikke mindst efter, at Pastor, Dr.theol. Hans Hejselbjerg Paulsens Disputats fra 1962 har fremsat et nyt Syn paa den traditionelle Brorson-Kronologi. Sproget er af Hensyn til Forstaaeligheden her og der lempeligt moderniseret, ligesaa Stavemaaden. Og Noterne er tilføjet af Udgiveren.

\- - - - -

Og til Advent 1732 lod Bogføreren Claus Kiesby udi Staden Tønder, hvor jeg ved den Tid var Præst, i Trykken udgaa et Hæfte indeholdende nogle

af mine Julesalmer. Han fik det trykt hos Christoph Fogel udi Flensborg. Det kan enhver klarligen se af den Vignet, som pryder Hæftets Titelblad og ogsaa er at se paa dets sidste Side. Den har Fogel jo ogsaa anvendt saavel, da han 1717 prentede den Salmebog "Siælens Himmelsche Jerusalem" [1]; som da han 172o trykte Enewold Ewalds Skrift "Den sande Christendoms Rette Grundvold", i hvilke tvende Bøger Vignetten - en nydelig Blomsterkurv - er anbragt til allersidst. Ej heller havde jo Claus Kiesby den Tid eget Trykkeri, hvilket han først erhvervede sig i det Aar 1737, da han ved Provst Schraders dødelige Afgang overtog det af ham indrettede Vajsenhus-Trykkeri [2].

At han udi saa Maade lod udgaa i Trykken nogle af mine Salmer til Jul og Nytaar, kunde jeg intet have at indvende imod. Kun blev jeg noget fortrydelig ved at læse paa Titelbladet, at disse Salmer skulde være "Til den forestaaende Glædelige Jule-Fest Eenfoldig og i Hast sammenskrevne", som havde jeg hastelig componeret dem mod Slutningen af det Aar 1732. Hvi skulde jeg da tillige have digtet den Paaskesalme, med hvilken Claus fyldte Hæftets sidste Side ud? Nej, havde det ikke gældet hans egen Fortjeneste, burde han have udeladt disse Ord. Thi som han og andre vidste, haver jeg digtet Mesteparten af disse Salmer den Tid, jeg endnu var Præst i mit Fødesogn Randerup.

Dette kunde den gode Claus have læst udaf den første Salme "Bort,Verdens Jule-Glæde", udi hvilken jeg formanede mine Sognefolk til at bortlægge den gamle, syndige Skik med al den verdslige Juleleg og Sammenstimen til Dans og Drik i den hellige Højtid, hvilken Formaning ved Guds naadige Hjælp haver baaret Frugt i en gudelig Opvækkelse, som varer ved fra for mange Aar siden indtil denne Dag, da min kære Svoger, Hr. Jens Hygum er Præst for "min elskte Menighed" [3]. Ja, saadan betegnede jeg min Menighed i Randerup, hvor baade min Bedstefader og min Fader og min Stedfader var Præster før mig, og hvor jeg er født og opvokset. Her boede jeg i mit Fædrenehjem og færdedes dagligen iblandt dem, med hvilke jeg havde leget som Barn. Og nu var jeg deres Præst. Skulde jeg da ikke benævne alle disse "min elskte Menighed"? Det vidste Claus Bogfører tillige, at udi Tønder havde jeg egentligen ingen Menighed, efterdi jeg var ikkun Diakonus, det er Stadens Tredjepræst, og skulde holde dansk Froprædiken Kl.6 Søndag Morgen for det skiftende Tyende og andet Smaafolk. Men Salmesangen var da altid paa Tysk. Og ude i Emmerske Skolehus, hvor jeg ogsaa prædikede, var den saakaldede Varnæs-Salmebog i Brug [4]. Saa ej heller her kunde jeg skrive Salmer til "min elskte Menighed".

I lige Maade skulde Claus ogsaa, da han lod trykke min Salme "I denne

søde Jule-Tiid", have betænkt, hvad han dog vidste udfra sit Kendskab til mine fordums huslige Forhold: At min kære, nu salige Hustru og jeg i min Embedstid udi Randerup ikke blev sparet for huslige Sorger, men til Gavns lærte "Kaarsets haarde Tvang" at kende. Thi i den Tid skænkede Gud os syv Børn, hvoraf et var dødfødt, og trende døde udi spæd Alder [5]. Og Bedrøvelsen herover haver ej undladt at efterlade sine Spor i bemeldte Salme. Da fornam vi, at i den "søde Jule-Tiid tør mand sig ræt fornøye" og behøver at opflamme sit bedrøvede Hjerte til Glæde. I min slesvigske Hjemstavns Maal har jo det Ord "tør" Meningen "behøver, har nødigt". Og vi havde i hine Dage just nødigt at glæde os. Vi behøvede at finde Glæden. Sorgen "med Graad og dybe Sukke" maatte "mig aldrig Munden lukke". Jeg maatte udgyde mit Hjerte i Vers. Thi

Naar Hiertet sidder meest beklemt/
Da bliver Frydens Harpe stæmt/
At dend kand bedre lyde.
Saa Kaarset selv/ naar JEsus vil/
Maa ogsaa hielpe Siælen til
Med Psalmer ad udbryde.

Saa ogsaa om denne Salme vidste Claus, at den ej var "i Hast sammenskreven" til Julen 1732, men at den gode Gud selv havde rakt mig den til en Trøst flere Aar forinden.

Hvad nu de andre Salmer udi bemeldte Hæfte anbelanger, vil jeg om nogle af dem Anmærke følgende: De ere alle undtagen Paaskesalmen mine originale Frembringelser. Dog haver jeg ikke til hver af dem selv udtænkt den Hovedtanke, hvorover jeg haver digtet, men haver laant samme hos andre gudfrygtige og lærde Autores. Fornemmeligen haver den berømte Theologi Heinrich Müllers Postille kaldet "Evangeliske Hierte-Speyl" været mig til Nytte [6].

Han taler i sin Prædiken paa Juledag om "Stæden, hvor Christus blev fød", om det fattige Rum, Stalden med Krybben og om det underlige, at "Herrlighedens HErre ligger udi dybeste Foragt". Heraf fik jeg Tanken til Salmen "Mit Hierte altid vancker I JEsu Føde-Rum". Og jeg skrev: "Du mørcke Stald skalvære Mit Hiertes Fryde-Slot" og: "JESU Krybbes Minde Mig ræt til Hiertet gaar". Han siger videre, at "den store Himmelens og Jordens HErre ligesom forlader Himmelen, og kommer ned til os paa Jorden", og at vor Jesus "var det ævige talende GUds Ord, og blev paa Jorden et spæt Barn". Og jeg digtede:

Mens/ Ach! Hvad skal jeg sige/
Naar jeg vil tæncke paa/
At GUD af Himmerige
I Stalden ligge maa/
At Himlens Fryd og Ære/
GUds væsentlige Ord/

Skal saa foragtet være.
Paa denne slemme Jord.

Han siger, at Menneskene bygger sig "kostelige Palaster og Slotte" og klæder sig i Silke, medens vor Frelser blev svøbt i Klude. Jeg skrev ved at tænke herpaa: "Hvi skulde Herre-Sale Ey for dig pyndtet staa", og hvi kom ej en Englevagt, "Som dig i Silcke-dyne Saa prægtig burde lagt?". Og han slutter sin Juleprædiken med de Ord, at "af Kierlighed maa Siælen overgive sig til Christum, som sin beste Skat", og hidsætter til sidst disse Verslinjer:

O min kiære HErre JEsu Christ,
giør dig en reen Seng i mit Bryst,
og hviil dig i mit Hiertes Skrin,
at jeg ey glemmer Velgierning din!

Dette blev i min Pen til disse Vers:

Ach! kom! jeg vil oplukke
Mit Hierte/ Siæl og Sind
Med tusind Længsels-Sukke/
Kom/ JEsu/ dog derind!
Det er ey fremmed Bolig/
Du har det selv jo kiøbt/
Saa skal du blive trolig
Udi mit Hierte svøbt.

Jeg vil med Palme-grene
Dit Hvile-Stæd bestrøe/
Min Brudgom/ Dig allene/
Jeg leve vil og døe.
Kom! Lad min Siæl erlange
Sin rætte Qvæge-Stund;
At kysse tusind gange
Din søde Rosen-Mund.

Dog,der jeg vilde skrive det første af disse tvende Vers, randt mig og i Hu, hvad hin lærde Poet udi Odense, Professor Elias Naur haver sjunget i sin Julesalme i det lidet Skrift "En Aandelig Jule-Stue":

Jeg derfor Tak vil sige
Dig GUds Eenbaarne Barn!
Og bede du vil vige
Af Krybbe-Høe og Skarn,
Ind i mit Hierte-Kammer,
Ind i min Siæl og Sind,
Hvor jeg dig helst annammer,
Kom JESU kom da ind.

Ligesom jeg af samme hans Salme tillige tog det ottende Vers:

Hver Fugl jo har sin Reede,
Hver Dyr sin huled Vraa,
Som du ham vil tilstæde,
At hand kand Hvile faa,
Smaa Svaler dig betakker,
At de med Fred og Roe
Udlegges i Sandbakker,
For rappen Høge-Kloe [7].

Og gjorde jeg heraf dette mit eget Vers:

En Spurre har sin Rede/
Og sikkre Hvile-Boe/
En Svale ey tør lede
Om Natte-Lye og Roe/
En Løve veed sin Hule/
Hvor hand sin Roe kand faa/
Skal da min GUD sig skiule
I andres Stald og Straa?

Min Salme paa Nytaarsdag om vor Immanuels Navn indledte jeg med Brudens skønne Ord i Kong Salomos Højsang:"Dine Salver ere gode at lugte/ dit Navn er (som) en udøst Salve" (Cant. 1, V.2), hvilket Ord saavel som de andre Ord af Den hellige Skrift, hvormed jeg forsynede disse Salmer, jeg citerede efter den Bibeledition udgangen Aar 1717 paa Højsalig Kong Friderich IV hans Befalning. Dette Ord fandt jeg citeret ogsaa i Dr. Heinrich Müllers Nytaarsprædiken, hvorudi han taler herligen om Jesu Navn. Dette er - siger han - et dyrebart Navn, som Frelseren haver købt dyrt med sit Blod. Det er et trøsteligt Navn, som skænker os den sande Trøst og Vederkvægelse. Det er et sødt Navn for Syndere. Thi ængster Synden os, betyder Navnet Jesus just Frelseren. Derfor er det tillige et saliggørende Navn. Intet Sjælesaar er saa stort og slemt, at jo Jesu Navn kan læge det. Og - siger slutteligen den lærde Mand - "mit Guds Barn, HErren har skrevet dit Navn i Himmelen, skriv du ogsaa JEsu Navn igien til Trøst i dit Hierte. Hvor du gaaer, hvor du staaer, da lad din JEsus altid være i dit Hierte". Disse herlige Ord opflammede ret mit Hjerte. Og idet jeg nymnede paa dette Vers af den store Biskop Kingos Morgensalme:

Rind nu op i JEsu Navn
Du Livsalig Morgen-røde,
Jeg vil i Basunen støde
Hos min Seng og hvile-staun!
Ald min Inder-deel sig røre
Med ald Tak for Natte-ly,
Og min Frelsers Lov opføre
Til dend høye Himmel-Sky

- thi mig tyktes det nye Aar at være som Morgenen til en ny Dag - sammenskrev jeg Salmen "Nu vel an! et freydigt Mood". Dr. Kingos Vers gav mig Melodien og forhjalp mig til disse Linjer:

Alt/ hvad i mig er/ sig fryde
Til min Frelsers Lov og Priiss/
At min Nyt Aars-Sang kand lyde
Langt hen ind i Paradiiss.

Og videre til Linjerne:

O du blodig JEsu-Navn!
Min Forløsnings Morgen-Røde/
Paradises første Grøde/
Bange Siæles Hvile-Stavn.

Men Heinrich Müllers Prædiken gav mig Tanken til hele Salmen, som Hvermand letteligen kan skønne af disse Linjer om "det søde JEsu Navn":

JEsus os til Trøst og Gavn
Dette Navn har vildet bære/
Men Hand maatte tilig lære/
At det var et Smerte-Navn/
Thi da Blodet motte rinde/
Da Hand Frelse-Navnet fick/
Derved troe vor Jammers minde
Hannem ind i Siælen gick.

Derfor findes nu for mig
Dette Navn saa fuld af Naade/
At jeg mig i ald min Vaade
Derved fryder inderlig
- - -
O jeg er en syndig Krop
- - -
Men for du est JEsus bleven/
Og min Jammer paa dig toog/
Derfor staar mit Navn indskreven
Deylig udi Livsens Boog.

Nu det Navn/ O JEsu/ som
Du for mig har vildet bære/
Lad det mig i Tancker være/
Hvor jeg gaar i Verden om
- - -

Hvad den Salme om "Den yndigste Rose" anbelanger, vil jeg ingenlunde imodsige de lærde Mænd, som holde for, at jeg udi den sjunger for en Del med Elias Naurs Røst udi hans Salme om vor Jesu Korsfæstelse: "Jeg kaster mig need/ og bejamrer" [8]. Ikkun maa jeg her tilføje, at jeg udi Johann Michael Dilherrs Bog "Veyen til Salighed", hvilken Daniel Paulli lod prente udi København i det Aar 1666, haver set et yndeligt Kobberstykke visende Passions-Rosen og forsynet med et lidet Rim, hvorudi udfra Sanct Pauli Ord i hans Brev til de Epheser Cap.5,V.2 den Linje Læses:"En edel Luct den biuder til" [9], og at denne Henpegen paa Apostlenes Ord gav mig den Linje:"Din Sødhed jeg finder og smager".

Ogsaa, der jeg sammenskrev min Børnesalme "Her kommer dine Arme Smaa", havde jeg Elias Naurs Julesalme "Op Siæl! op Hierte, skynd dig frem" i Erindring [10]. I Besynderlighed de Linjer: "Kys den nyfødde Jomfru-Søn Med kierlig Troe, og ydmyg Bøn", hvilke gav mig mit Vers:

Vi kysser Dig med Suck og Bøn/
Du Himmel-søde Jomfru-Søn;
Din søde Mund og Rosen-Kind
Har taget Siæl og Hierte ind.

Men jeg vil ikke skjule, at hvad der fornemmeligen drev mig til at skrive denne Salme, var det syndige Væsen, som paa Sanct Thomas' Dag den 21. Decembris plejer at gaa for sig udi vore Skolestuer. Haver jeg jo selv op-

levet det udi mit Fødesogn, hvorledes Degnene og Skoleholderne, naar de paa denne Dag have modtaget deres Offer af Børnene, som endnu vanligt er her udi Vestjylland, da beskænke disse og lade dem foruden al Tugt springe paa Borde og Bænke og lege og danse, hvorved de ligesom tage dem en Forsmag af den syndige Juleleg, der ogsaa endnu gaar i Svang de fleste Steder iblandt Almuen [11]. Jeg havde derfor med denne Salme den Hensigt at forhjælpe vor Skoleungdom til en smukkere og ret kristelig Beredelse til den hellige Julehøjtid.

- - - - - - - - -

Forønskende Eder Med Eders Kæreste en glædelig Fest samt et af vor Gud og Frelser velsignet Nytaar forbliver jeg - - -

- - - Ribe - - -

H.A.Brorson.

Noter.

1) H.Hejselbjerg Paulsen: Sønderjydsk Psalmesang 1717 - 1740 (Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland Nr.27), Christiansfeld 1962, S.71ff.

2) Hejselbjerg Paulsen S.318ff.

3) Hans Adolph Brorson: Visitatsberetninger og Breve, 1960, S.9 og 81.

4) Hejselbjerg Paulsen S.39f, 152, N.190 og 172ff.

5) John Hansen: Hans Adolf Brorson og hans Brødre, Odense 1894, S.247ff.

6) I det følgende synes Brorson at citere 6.Oplag, der er trykt i København uden Aar "hos Sal. Hieronymi Christian Paulli Efterleverske". Se H.Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon IX, S.123.

7) Se Udgaven 1733, Tillæget "Sex Aandelige Jule-Psalmer" S.12 og 13.

8) E.E.Naur: Zions Sange og Sucke, 1688, S.5off. Se ogsaa Ernst Frandsen i: Brorsons Julesalmer i Faksimile, Aarhus 1932, S.21ff.

9) S.772.

10) E.E.Naur: En Aandelig Jule-Stue, 1733, Tillæget S.6ff.

11) August F. Schmidt: Leksikon over Landsbyens Gilder. Festskikke og Fester på Landet, 1950, S.142.

- - - 0 - - -

Noget om begravelsessalmer

ved pastor Helge Dahn, Borup.

I.

Den danske Salmebog har kun placeret 8 numre i rubrikken "brudevielse", som pastor Chr. Lindskrog nåede at skrive en artikel om hertil. Når det drejer sig om salmer ved begravelser og bisættelser, er udvalget langt større. Alene afdelingen om døden, opstandelsen og saligheden rummer 7 gange så mange anvendelige salmer. Dertil kommer omtrent lige så mange numre, der bruges eller kunne bruges, fra bogens øvrige afsnit. Og grænsen er naturligvis ikke nået med disse ca. 100 salmer, der om lidt skal opregnes. Nylig sang vi efter den afdødes bestemmelse nr. 279, 142 og 11, hvoraf ialfald de to sidste kun flygtigt hentydede til døden. Og netop valget af disse glade salmer gjorde et stærkt indtryk. Morgensalmer som 367 og 700 eller høstsalmen 677 vil ikke findes på den følgende liste, men det er da naturligt og smukt, når der vælges salmer, som den afdøde har holdt særlig meget af.

Dog véd alle, at man i almindelig praxis næsten kun møder "dem man plejer at synge", og selv dem synger måske de færreste med på. Man er ikke så fortrolig med sin (?) salmebog, at man kan eller vil vælge efter en personlig vurdering. "Begravelsessalmer er et af de sørgeligste kapitler i vor Kirkes praksis", skrev P.Severinsen for 40 år siden. Når ingen forstandige griber ind, "så gentages og gentages på ny de samme 3-4 sange, og det kan vel ikke nægtes, at de tyndeste er i højest yndest. Svagheden i vor praksis er, at man fra rationalismens og romantikkens tid har fået en forkærlighed for sange, der så nogenlunde tier stille med den kristne forjættelse om opstandelse og i stedet handler om noget "efter døden". Det er bedst at vælge helt udenfor den afdeling i salmebogen der handler om død". Stiftsprovst Dreiøe fastslog i en prædiken: "Der er mere af fromhed end af Kristendom i de salmer folk vælger. Der synges som bekendt ikke om Kristus ved begravelser. Man søger stemningen som slører dødens ansigt. Vil man vide noget om hvor fremmedgjort folket er for evangeliet, så gå til begravelse".

II.

Der er ellers nok at vælge imellem, hvis man vil gennemgå følgende nummer-række:

26. 28-31. 40. 41. 45. 46. 48. 117. 149. 151. 171. 175. 195. 196. 198. 211. 218. 233. 263. 279. 342. 344. 487. 489. 496. 498. 520. 543. 566. 609-48. 650-54. 656. 658. 660. 661. 663. 679. 723. 725.

Hertil kommer aftensange som 717 og 726, der jo er overmåde yndede ved begravelser, uden hensyn til at den ene er barnets aftenbøn og den anden Grundtvigs personlige tilbageblik og bekendelse.

Ved børnebegravelser bruger man fx. 44. 634. 697,3-5. 703,6. 723.

Ved udbæring og på kirkegården synger man gerne korte salmer eller uddrag af længere. Her er mange muligheder, exempelvis:

24,3-4. 43,5-6. 46,6. 49,2. 51,3. 56,6-7. 98,8. 111. 121,7. 140,5. 155,6. 167,7-9. 168,4-6. 170,5-6. 176,6. 179. 189. 190. 192,4. 202. 246,4-5. 251,4. 252,6. 263,5. 269,3. 353,8. 357,3. 359. 367,7. 389. 448. 453,7. 479,1-2. 490,6-7. 522. 525,8-9. 542,5. 546,6. 554,7-8. 571,5. 575,4. 613. 631. 656,7. 684,8-9. 700,7-8. 703,3. 713,5. 715,10-11. 726,10. 727.

Men iøvrigt: en god salme er altid god! Det kan virke meget stærkt at begynde med en kernesalme som Luthers Af dybsens nød: "ved en sådan lejlighed kan man ikke sige noget andet end det der står i 437 - selvom noget andet tit synges" (J.Schultz). Når man husker 171 fra Hal Kochs jordefærd og 263 fra Ejby, da den myrdede præstefrue blev begravet, vil disse salmer længe kalde mindet frem. Når man véd, at 233 var Kaj Munks yndlingssalme og 650 er Aastrups, bliver man måske mere opmærksom på, hvor rene og enkle de er. (Forøvrigt er det vist vanskeligt at enes om tonen til den uregelmæssige Jeg venter dig, Herre Jesus, til dom. Pastor K.E. Jensen lod en ny melodi trykke i "Dansk Kirketidende", og en del havde nok vænnet sig til Matthison-Hansens. Mon ikke også 566 vil glide ud, når vi ikke længere har Glæsers?) Visse salmer præger sig i sindet, fordi de var faste: en kirkesanger gik altid foran kisten og følget og istemte 620, en præst andetsteds fremsagde altid 389. Eller der var en salme, man gang på gang blev bedt om at synge for en syg kone, og således vil 211 - som jeg næppe selv havde fæstet mig ved - altid for mig være knyttet til et bestemt ansigt for 45 år siden.

På den anden side må man være varsom med at synge "du har foragtet verdens trøst" eller "han sov hen, som sol i høst går ned", dersom det åbenlyst strider mod det liv og den død vi nu mindes. - Hvormange kan igrunden synge Grundtvigs Kirkeklokke helt medlevende? Nogen i salmebogsudvalget nærede det lønlige håb, at vi ved at forlænge de 6 strofer til 10 ville gøre digtet mindre attraktivt for dem, der skulle vælge eller evt. trykke sangene. Til gengæld blev ængstelsen for, at den nyoptagne 344

p.g.a. sin neutralitet skulle vinde indpas på bekostning af de salmer, der henvendte sig til en kristen menighed, vistnok gjort til skamme.

III.

Pastor V. Bützow-Rohde dokumenterede (Berl.Tid. 3.8.1969) ud fra et materiale, der blev stillet til rådighed af et par kommunale krematorier og kapeller i København og omegn, at der ved 501 højtideligheder i løbet af 3 måneder havde været ringe variation i udmøntningen af salmebogens rigdom. Ved halvdelen af disse bisættelser havde man sunget Jeg er træt - hvor den første linie får resten til at glide ned. Nr.2 i popularitet var Altid frejdig, der nok har vundet sin store udbredelse netop på grund af sin mangel på indhold (Jens P.Larsen). Dernæst fulgte Under dine vingers skygge, "meget yndet og mistænkelig, savnet af den kunne bæres", mente Chr. Bartholdy, da han engang ("Kirke og Folk" 1933) fremførte sine salmebogsønsker og gerne så både 719, 723 og den "ganske ukristelige" 727 udrenset. Man må ialfald indrømme, at Den store mester kommer (544) - der blev afsunget ved Th. Staunings bisættelse og 97 gange ifølge Bützow-Rohdes statistik - uvægerligt må afspore tankerne fra det som Kirken ved en sådan lejlighed har at sige. Det afgørende er ikke, at Jesus Kristus ikke er nævnet. Det samme gælder ikke blot 45, men også salmer som 26 og 31, der hyppigt vælges. Skulle fraværet af Jesu navn alligevel også her (ubevidst) gøre ordene lettere at fordøje? Man har da udtrykkeligt bedt mig om at finde salmer der ikke var "overdimensionerede". Dersom der ikke var spor af evangelisk indhold i sange som 627 og 723, ville Ligbrændingsforeningens hedninger dog ikke i sin tid have udspredt versioner hvor meningen var forfalsket, så Gud erstattedes med døden. Mange kan sagtens lægge et klart kristent indhold ind også i Richardts lille væbnersang (727). Men det afhænger af den baggrund man selv har i forvejen. Lyksalig, lyksalig, der er så yndet, at den også foreslås hvor døden i årevis har været ventet, lægger unægtelig den misforståelse nær, at man har "fred", når bare man er død. "Den grufulde melodi tjener yderligere til at forstærke salmens søvndyssende virkning" (K. Olesen Larsen, "Nationaltidende" 1.8. 1943). "der er i det hele taget ikke for to øre egentlig kristendom i den salme" (Jak. Rod: Folkereligion og Kirke). Lær mig, o skov er vist ved at visne, og hvis vi af træerne, trækfuglene og sommerfuglelarverne kan lære at trøste os med vor sjæls udødelighed, så "er der ingen som helst brug for opstandelsens evangelium. Om denne salme er der ikke andet at sige, end at den er det skinbarlige hedenskab" (Rod). Og Tænk, når engang (653), hvor "man drømmer sig ganske bort fra livets virkelighed og ansvar" (Olesen Larsen), kan ialfald uden større forargelse

bruges af den rene folkereligion, hvor "opstandelsens evangelium betyder såre lidt" (Rod). Også Dejlig er Jorden henflytter os uden standsning til Paradis, "den lader ikke døden og dommen træde imellem" (Olesen Larsen). Alligevel var en enke jordbunden nok til at ønske den, fordi hendes mand altid havde gravet og grøftet i jorden!

IV.

Nu skal her ikke indskydes en afhandling om det vanskelige emne: Kristendom og folkereligiøsitet. Hele Kirkens historie vidner om denne spænding, hvor den milde og smidige, menneskekloge realisme oftest sejrede over den stejle og hårde idealisme. Man kan nok opstille en fortræffelig these om "det på én gang positive og polemiske forhold mellem Kristendom og kultur" (Ed. Geismar), men hvordan gennemføre det kultur- og religionskritiske synspunkt på de enkelte områder - in casu begravelsessalmerne? Salmedigternes religiøsitet var måske ligeså blandet som vor egen. Hvorledes skille ugræs fra hvede? Hvorledes definere det ægte kristne syn, når vi både skal "være Jorden tro" og som pilgrimme ile mod det himmelske hjem, både respektere døden som Guds dom og "trøste mildelig mellem grave"? Må vi ikke på en eller anden måde knytte til ved urgamle, uudryddelige forestillinger om sjælens udødelighed uden at tage del i forargelsen over, at "Läran om köttets uppståndelse finns otroligt nog i en del psalmer"? (indlæg i Svensk Kyrkotidning 1974, 437f.) "Denna lära får nu vara en historisk relikt, men då kan den inte samtidigt få vara en nu aktuell förkunnelse", specielt ved jordpåkastelsen.

Vi bliver nødt til at strejfe sådanne problemer, selvom de fleste slet ikke bemærker dem, når de synger. "Pilgrimstonen" i salmebogen (behandlet af Niels Møller i "Aarbog for den danske Diakonissestiftelse" 1948 og Hejne Simonsen i "Tidehverv" 1950) går jo tilbage til Ny Testamente, mens den manglede i Gl.Test. og senere bl.a. i reformationstidens salmer, der havde deres forbillede i GT og var optaget af den aktuelle strid. Tonen er tydelig hos Sthen (506. 650) og den ældre Kingo (615 jfr. 118. 210. 230), og den når sit højdepunkt - også poetisk - hos Brorson med den udlændiges hjemlængsel efter den søde hvile, brudens forventning om den fulde forening med brudgommen, den frysendes håb om forår og sommer. Det er uoverkommeligt og overflødigt at opregne exempler. - Grundtvig sukker ikke i verdenstræthed og himmellængsel, men heller ikke han mangler pilgrimstonen (fx.610). Der er langt bedre hos Herren derhjemme, men dog er "livet alt lifligt herneden" (641), ja, Grundtvig har vel digtet 281 om det "lille Himmerig" her i Kirken som et modstykke til den gamle (650) om det evige og hinsidige. Just derfor bliver dødens strand vild og grum, og

han ser med gru sit timeglas udrundet. For ham er Guds Rige og Guds Ånd i den grad nærværende, at det ikke er ham let at rejse "fra det bedre til det værre" (539), når "døden med sin istaphånd gør skel imellem støv og ånd", som Skaberen har forenet. Uffe Hansen siger, at "modsætningen mellem liv og død får et dybere indhold og en stærkere spænding end de har hos Kingo, hvor døden er enerådende her på Jorden, mens livet må vente til efter døden". I hvert fald står 609 med rette som nr. 1 - mærkesalmen - blandt vore begravelsessalmer. "Når den salme er sunget, er det ganske overflødigt at sige mere ved en begravelse" (Peter Østergård). Hvis man ikke - som prof. Carl Roos engang tillod sig - vil afkristne ved kun at citere de første fire linier med beundring - uden fortsættelsen!

Hvad "pilgrimstonen" angår, møder vi den idylliseret og afdramatiseret hos Ingemann og andre samtidige, og en klynkende undertone af forkælet selvoptagethed og verdensflugt mærkes i adskillige efter-pietistiske sange. Svælger man i drømmerier om det himmelske Sion uden at have Brorsons mandige kamptoner og visionære gaver, svigter man den troskab mod Jorden og det ansvar for Næsten, som vi savner stærkere betonet i en nutidig salmebog. Men den tiltrængte fornyelse i denne henseende vil næppe i synderlig grad berøre begravelsessalmerne.

Der er sagt, at "tilskuerne ønsker en stemningsfuld begravelse", hvor sangene helst skal røre uden at have noget bestemt indhold. "De skal jo hjælpe en til at glemme dødens realitet og den enkeltes uundgåelige nederlag" (Olesen Larsen). Nu er troen på "et liv efter dette" vel svindende, men mange hænger dog fast ved en eller anden slags tro på "sjælens udødelighed" og får derved døden bagatelliseret. Sjælen kan ikke dø, men kun det ofte besværlige legeme, det jordiske hylster, som sjælen befries fra. Læser man nr. 21, må man give en norsk kommentator ret: "Smukkere og mere stemningsfuldt kunne vel knap oldtidens gnostikere have skildret menneskesjælens evige higen mod sit guddommelige udspring", men dualismen er fjern fra urkristendommens menneskesyn. Ja den sidste strofe "er en provokation, en forhånelse af apostlenes lære og af opstandelsen, kødets opstandelse" (Rod), Unitarernes Adams kan tage "Skjaldenes Adam" (632) i hånden.

Nu skal det indrømmes, at det kan koste overvindelse at synge:

> Dog véd jeg vist, at denne krop
> skal ej i graven blive...(650)

De gamle opfattede kødets opstandelse temmelig groft:

> Da skal atter denne hud
> mine lemmer smukt omgive...

De sidste linier fra Pontoppidans Salmebog synger vi dog ikke mere. Salmerne bruger hellere det paulinske billede med såkornet, der lægges ned i jorden og kommer op i ny skikkelse (619. 636. 640), så "selv vort kød forklaret skal dele åndens fred" (656,3 har sikkert med urette "Åndens"). Trosbekendelsen taler næppe specielt om legemets opstandelse, men "kødet" betegner hele mennesket i dets svaghed og afhængighed af Skaberen (Rud.Arendt).

Man kan dog i salmerne ikke undgå at komme ind på spørgsmålet: hvor og hvordan befinder vore døde sig? Og så ganske umiddelbart og naivt gøre skel imellem sjæl og krop, den frelste ånd og dens nedbrudte ler (614): de døde (dvs. "støvet") er i gravene (609,5. 625,4. 626,5. 650,7), men samtidig sover de(dvs. deres sjæle) i stille blund (575,4. 626,5) og venter på den nye dragt ved opstandelsen. Troen forudsættes, og de andre - de der i dødsrigets tågedal ikke er i hvilen, men i vånden (57,3) - kommer ikke "ind i billedet". Og det er uklart hvor disse sjæle egentlig skal tænkes opbevaret. Digterne kan godt modsige sig selv - ligesom de bibelske forfattere. Nogle steder er det virkelig graven der kaldes et "sovekammer" (149,9. 626,5), mens der ikke i dødsriget nævnes et "badeværelse" svarende til det katolske purgatorium. Bøn for de døde og afdødes forbøn for de levende omtales heller ikke. Dødsgrænsen er respekteret. Salmerne er også ret tilbageholdende med at give en fremtrædende plads til forventningerne om gensyn og samvær med afdøde slægtninge og venner. De findes naturligvis (376,7. 619,5. 631. 639,6. 658,7. 738,4), og i en artikel, hvori pastor E.Brandt Nielsen behandlede "Salmebogens vidnesbyrd om trøsten over døden" (Højskolebladet 1962, 259-64), bemærkede han, at vi ikke skal forholde de sørgende længslen efter at "gense" deres døde, men lade dem beholde denne tro, selv med fare for at den bliver misbrugt til at skulle sikre os vore egne ønskers opfyldelse, mens tanken om Gud spiller en meget ringe rolle. Det kan være farligt at fantasere sig frem til fuldendelsen let og hurtigt. Er de hensovede allerede nu vågne og holder kirkegang hvor Gud bor (661)? Længslen springer over alle mellemled og mellemtider. Jo større trang, des mer vi fast til enden ser (584). Først når vi bliver standset af den "bitre død" (445,11. 496,6. 497,4. 609,3. 611. 624,1), gyser vi over svælget, afstanden mellem denne tid, dette vort eneste liv, og den fjerne, for os utilgængelige og ubeskrivelige evighed. Og så forsøger vi måske at bygge bro og på fornuftig måde etablere en slags grå eller halvmørk "mellemtilstand", hvor sjælene hviler hos Gud og dog endnu må vente på deres påskemorgen. Denne forestilling om den lange nat i den mørke dal (715,9) har ingen støtte i Ny Testamente, men den er et rationaliserende forsøg på at bruge vore tids-begreber til at leddele Guds genoprettende værk, så både

døden og Herrens komme, da basunens lyd vækker de sovende, er med i forløbet, om muligt uden at sammenblandes eller identificeres. Troen - og specielt eskatologien - har sit eget sprog, som ifølge sagens natur må være billedsprog, og det passer godt sammen med poesiens sprog. Derfor skal vi glæde os over de store visioner, men ikke interessere os videre for gamle dogmatikeres eller nyere sekters prosaiske og håndfaste forsøg på at skematisere og kortlægge hvad der er over al erkendelse. Godt, at hverken Luther, Brorson eller Grundtvig kendte til den filosofiske afmytologisering. Vi tager det ikke så nøje, om Grundtvig snart lader det kommende Gudsrige være henlagt til en fornyet og lutret Jord (229,9. 635,3. 638,2), snart til faderhuset i det høje med de gyldne sale. Vi kan jo bedre udtrykke negativt end positivt hvad Gud har beredt for sine børn, og her er salmerne (653. 641,3. 658,2) i god overensstemmelse med Bibelen (Åb. 21,4).

Hovedsagen er, at vi der var skyldige at lide syndens straf (626,3. 445,2. 457,3) og i døden må undgælde for vores brøde og brøst (640,6), dog nu tør synge lovsange til Ham der har skabt og vil frelse os til evigt liv, så døden trods alt har mistet sin brod (149,9. 176,4. 191,3. 196,4. 208,6. 279,2. 520,5. 619,4). Ikke i kraft af at vores fine sjæl allerede er udødelig eller allerede er opstået fra de døde, men i kraft af vor Herres opstandelse. Det fremgår af 1.Kor. 15,54 i opstandelseskapitlets sammenhæng, og det klinger igen i de stærkeste og ærligste salmer. Vi finder dem i salmebogen blandet med en del tyndt og sentimentalt (631), der dog nok kan måle sig med produkter som "Sov, lille mor, mens blomsterfloret dækker". Og siden (1965) har K.L.Åstrup for resten - på bestilling af Selskabet "Dansk Kirkesang" - givet os en ypperlig jordefærdssalme. Den findes bl.a. i hans "Udvalgte salmer" som nr. 44, begynder med skabelsens gave og slutter med påskehåbet:

Da takker vi for livet,
vor Fader, og vi tror,
de døde du har givet
en fremtid i dit ord.

--- 0 ---

Signaturer

Ved Knud Banning.

I sidste nummer af "Hymnologiske Meddelelser" fremkom Peter Balslev Clausen med nogle forslag til signaturer, der kan betegne de forskellige salmebøger fra det 19.århundrede, udkastene dertil og forskellige supplementer. Sådanne signaturer bør man begrænse brugen af, for de gør læsningen af en afhandling besværlig både for den øvede og den mindre øvede læser, og de bør kun bruges, når man henviser til mange af den slags bøger. Men her er de også på deres plads, og jeg er i mangt og meget enig med Peter Balslev Clausen både om, hvad en selvstændig salmebog er, i forslaget om at betegne vore kendteste salmebøger med et enkelt bogstav, og i det principielle, at en signatur bør være kort, forståelig og logisk. Men jeg finder det for begrænset, at man sætter et forkortelsessystem op, som kun omfatter og går ud fra de væsentlige salmebøger i det 19.århundrede. Ældre og yngre salmesamlinger må med, ligeledes forkortelser for relevant salmelitteratur, som benyttes hyppigt. Desuden skal signaturerne så vidt muligt være umiddelbart forståelige for en læser, der har et almindeligt kendskab til kirkehistorien og dermed også til en del salmebøger og salmesamlinger. Jeg vil henstille, at man tager hensyn hertil og går knapt så radikalt og logisk til værks som i listen p.53-54 - forkortelserne behøver ikke nødvendigvis at ligne et output fra et EDB-maskineri på en atomstation. For mig vil det lette forståelsen, hvis det tydeligt angives, hvilken hovedsalmebog, man arbejder med udkast og tillæg til, og det kan gøres ved, at der sættes tankestreg efter det første enkeltbogstav, som angiver hovedsalmebogen. Endvidere bør man nok gøre det umiddelbart indlysende, hvilke udkast og tillæg man henviser til, og her vil forkortelser og ikke signaturer være at foretrække. Man kan derved undgå at anvende den ret forvirrede sammenblanding af store og små bogstaver i den kodeform, der er vist i forslaget til signaturer. Man kan nå frem til selvfølgelige og ret indlysende forkortelser, når man i al enkelthed holder fast ved, at E står for Evangelisk-Christelig Psalmebog, R for Roskilde Konvents, KH for Salmebog for Kirke og Hjem etc. Jeg tror ikke, man behøver at gå tilbage til forkortelseslisten i sidste nummer af Hymnologiske Meddelelser for at finde frem til, hvad de følgende signaturer og forkortelser henviser til - så selvfølgelige forekommer de mig - men man kan naturligvis gøre det.

E - Forsøg 1793
E - Forsøg 1795
E
E - Tillæg, Mynster 1843
E - Tillæg 1845
E - Tillæg, Grundtvig 185o etc.
E - Tillæg, Rørdam 1856
E - Tillæg, P.A.Fenger 1857
E - Forslag, Monrad 1854
Prøvehæfte 1845
R - Forslag 185o
R - Forslag 1852
R
R - Tillæg, Fenger 1859
R - Tillæg, Indre Mission 1863, 1866
R - Tillæg, Forslag 1872
R - Tillæg 1873
R - Tillæg 189o
KH - Forslag 1885
KH - Forslag 1888
KH - Forslag 1892
KH

Enklere kan det vel næppe være.

Knud Banning

Dahns svenske Salmeregistratur

Causerende bemærkninger

af sognepræst Rude Andersen, Hvidovre.

1. En stor tak til min "gamle" hymnologilærer på universitetet i slutningen af 5o'erne for den spændende oversigt i HM 1975 p.45-52. Her er gjort et pionerarbejde, vi nok skal være nogle stykker, der langt ud i fremtiden vil vide at værdsætte. Når man tænker på, at disciplinen: hymnologi knap nok var et navn for os studenter ultimo 4o'erne, er det meget glædeligt, at forskningen både teoretisk og praktisk (med i hobevis af nye salmer) nu er i fuld blomstring. Må HM få en lang og god levetid.

2. Det er i hvert fald fortjent, at Dahn drager Knud Kochs interesse for svensk salmedigtning frem i rampelyset. Også for mig fik den inspirerende betydning, navnlig artiklen om de svenske nutidssalmer i DTT 1947. Som nybagt kandidat i 1950 kan jeg huske, at jeg på en lejr ved Kalundborg fik et par sprog- og lyrikbegavede kammerater (Ole Stenius, Hans Lundsteen) til at hjælpe mig med passende oversættelser, og fra lidt flossede papirer lagt ind i "Den svenska Psalmboken" vil jeg da gerne nævne numrene: 198, 252, 382, 458, 522, 533, 535. Jeg erindrer mig også, at jeg baksede med oversættelse af Hildebrands livsnære bryllupssalme nr. 235: O Kriste, du föddes av kvinna, men det mislykkedes. Heller ikke Dahn registrerer den; netop på dette punkt trænger DdS ellers til fornyelse.

3. Af ovenstående oversættelser konstaterer jeg, at kun 2 mangler i Dahns fortegnelse, og derfor vil jeg nøjes med at bringe dem med lidt passende kommentar. Lad mig derfor blot henvise til lidt trykt materiale i forbindelse med nogle af de andre. 252 er januar 1957 i Mariendals Menighedsblad anført uden kommentar; en ret så fyldig sådan findes i Johannes Døbers sogns kirkeblad for januar 1964 - mere kortfattet i Kirkeblad for Søby og Turup for maj 1966. 522 ligeledes af Siri Dahlquist findes oversat og omtalt i JDsK februar 1962 og i KfSoT oktober 1965. Endelig er ligeledes i KfSoT idrætssalmen nr.535 omtalt oktober 1968 - Mexicoolympiaden stod jo dengang for døren!

4. Af Frostensons dejlige salmer står navnlig 198 mig nær, og her bringes den så i oversættelse, vel vidende, at udtrykket i vers 3: altarets rund betydelig bedre understreger måltidsfællesskabet end mit ferske:nadverens magt. Men næste linies förbund = pagt har jeg dog fået med. Den findes omtalt i ovennævnte MM februar 1955 og ligeledes marts 1963 i JDsK. Her i Risbjerg kirke bruger vi den næsten hver søndag med melodien fra den svenske koralbog sunget af koret under uddeling af brød og vin. Jeg har indtryk af, at mange i menigheden er glade for den og kan derfor anbefale andre kirker at gøre det samme. Og her er den så:

Du åbner, o evige fader, i Kristus din favn
for dem, som forsamles i længsel og bøn i dit navn.

Du glæder og styrker vor sjæl med tilgivelsens ord,
med drikken,som slukker al tørst, og med brød fra dit bord.

Os alle gør du til eet ved nadverens magt,
til eet med din Søn i din lidende kærligheds pagt.

Til eet med de salige, som i din herlighed bor,
når sammen med dem vi bekender, tilbeder og tror.

Engang skal slægter og folk bøje knæ for din fod,
og lovsang og pris strømme Sønnen og Ånden imod.

5. Til sidst nr.382 ligeledes af Frostenson, og vel mere end ovenstående ("på godt og ondt" jf. Dahns artikel p.52) præget af den specielle subjektive salmetone. Den kan synges på "Nærmere Gud til dig", og jeg har omtalt den i MM oktober 1956 og i JDsK juni 1958:

Bed for mig, Herre kær, modløs er jeg. Nådig vær du mig nær, jeg ser ej vej. Jeg har kun synd og nød, bønnen er næsten død. Bed for mig,Jesus sød, bed for mig, du.

Nu råder mørkets magt; fristelsers hær. Hjertet i angst er bragt, Jesus, vær nær. Sluk ej min troens ild, tæm du min hovmod vild, vis mig din nåde mild. Bed for mig,Krist.

Da Peter svigted dig, var du dog god. Nu slipper du ej mig, men gi'r mig mod. Så jeg bevaret må gennem al fare gå; engang i skaren stå, evigt dig nær.

6. Ligeledes i mit eksemplar af "Den svenska Psalmboken" finder jeg noteret en halv snes salmetillæg strækkende sig fra 1943 til 1971. Jeg kender ingen af dem og mener, at kun nr.8 har været anmeldt i HM. En fin opgave at tage op for en yngre hymnolog!

Og hermed fortegnelsen i kronologisk orden:

1) Sjungom, 1943
2) Sånger och Psalmer, 1951
3) Kyrkoviser för barn, 1960
4) 17 psalmer, 1965
5) Tillsammans, 1970
6) Att färdas mot brunnar, 1971
7) Medmänniska, 1971
8) 71 psalmer och sånger, 1971
9) Ställ dig vid hans kors, 1971
10) Sätt en ring på hans hand, 1971

Som man ser en vældig acceleration ned mod dagen i dag.

Hollandske melodier til K.L. Aastrups Jesus-salme

ved em. pastor G.F.W.Herngreen, Groningen.

Side 151f. bringes to melodiforslag til K.L. Aastrups Jesus-salme, som blev omtalt i forrige hæfte s. 83-89. Melodierne, der er fremsendt af pastor Herngreen, Groningen, var ledsaget af følgende indlæg:

Med stor interesse læste jeg pastor E.Olesens bidrag om K.L. Aastrups Jesus-salme "Guds Søn har været her. Og han var mand." i Hymnologiske Meddelelser 2/3 1975. Til sidst skrev han, at salmen, så vidt vides, endnu ikke er sangbar fordi versemålet er en éngangsforeteelse.

Nu viste det sig, at vi i vor "Nieuwe Liedboek voor de Kerken" - den nye hollandske salmebog fra 1973 - har to salmer med det samme versemål som Aastrups. Den første er en salme til tredje søndag i advent, en gendigtning af dagens epistel Filipp. 4:4-7 : "Glæder eder i Herren altid, atter sigerjeg: glæder eder...". Den anden er en gendigtning af I Petrus 4:7-11 : ".. alle tings ende nærmer sig...".

Begge salmernes autor er Dr. W.Barnard, præst og digter, som i alt digtede 76 salmer til "Het Liedboek".

Begge salmer fik nykomponerede melodier, den første salmemelodis komponist er Frits Mehrtens, født i 1922. Han var musikmedarbejder ved "IKOR" - den interkirkelige organisation for radio og television - kirkemusik-docent ved "Seminarie der Nederl. Hervormde Kerk" og ved Conservatorium i Amsterdam, cantor-organist i Amsterdam. Han skrev liturgisk musik, komponerede 15 melodier til "Nieuwe Liedboek" og skrev flere artikler om kirkemusik. Desværre døde han efter en bil-ulykke i september 1975. Hans melodi til Fil.4:4-7 er meget stærkt præget af søndagens stemning: "Gaudete"!"

Den anden salmemelodi - I Petrus 4 - komponeredes af Willem Vogel, f. 192o, cantor-organist i Amsterdam, medlem af "Raad voor de Eredienst der Ned.Hervormde Kerk" og "de commissie voor kerkmuziek". Lige som Mehrtens komponerede han musik til liturgiske tekster - kyrie, gloria, credo o.s.v., en nederlandsk Johannes-passion og en pinsehistorie, dertil 2o nye melodier til "Het Liedboek".

Begge melodier lader sig meget godt bruge til Aastrups salme, synes jeg. Læserne finder melodierne herved. Hvis jeg skulle vælge, vilde jeg tage Vogels melodi. Mehrtens melodi er meget typisk for den glade tone, som karakteriserer søndag Gaudete. Vogels melodi synges lettere og har ikke en så udpræget karakter. Den er mere fortællende, og passer efter min mening meget godt til Aastrups tilbageholdende tone.

Jeg håber at vi fra Holland på denne måde kan hjælpe lidt. Vi er meget taknemmelige over, at vi for første gang har to danske Grundtvigsalmer i vor "Liedboek". Og måske kan vi nu give noget til gengæld!

- - - 0 - - -

Anmeldelser

Anna William Rasmussen: Salmedigteren Hermann Andreas Timm
147s. ill. kr.46.oo
1975 - København - Unitas.

I forordet til sin bog om salmedigteren H.A.Timm skriver forf.,at det er sparsomt, hvad man hidtil har vidst om Timm og hans salmedigtning, og at det er for at råde bod på dette forhold, hendes bog om salmedigteren er blevet til. Man må give forf. ret i, at litteraturen om Timm er sparsom, selvom ikke mindst Anders Malling har beskæftiget sig med ham i Dansk Salmehistorie og i artiklen H.A.Timm og hans Salmer i tidsskriftet Kirken og Tiden fra 1941.

Anna William Rasmussens udgangspunkt er den storemaglebyske lokalhistorie. 1968 udgav hun Hollænderbyen og Store Magleby Kirke, hvor Timm omtales i sin lokalhistoriske sammenhæng; men også i den nu foreliggende biografi er det tydeligt, at det er som tidligere sognepræst i Store Magleby, Timm står forfs. hjerte nær. Forf. indleder sin bog med en beskrivelse af Timms skrivebord og dets storemaglebyske ejere siden Timms død 1866, og hun fortæller, at det var, mens hun sad ved den gamle salmedigters skrivebord, hun besluttede at skrive sin bog om ham.

Salmedigteren Herman Andreas Timm er tænkt som en erstatning for den levnedsskildring, som Timm aldrig selv skrev. Efter nogle korte biografiske oplysninger beskriver forf. det Store Magleby, Timm kom til, da han tiltrådte sit embede som sognepræst der i året 1835. Efter at have nævnt og citeret det digt, Timm lod anbringe i kuglen over Store Magleby Kirkes tagrytter, omtaler forf. Timms ungdomsforsøg Rudolph og Mathilde, om hvilket hun konstaterer, at det ikke er skrevet af en stor dramatisk digter, men af en teologisk student, en argumentation, bestyrelsen af "Kaj Munks Mindefond", der har ydet forf. støtte til udgivelsen af hendes bog, dog næppe har kunnet finde overbevisende. Efter at have bemærket, at heller ikke C.J.Boyes skuespil huskes i dag, går forf. over til at omtale Timms taler i Det danske Missionsselskab, før hun under overskriften "H.A.Timm og Store Magleby" stiller spørgsmålet: 'Er Timm glemt i sit sogn?' og besvarer det benægtende. Takket være sit store kendskab til de gamle storemaglebyske familier kan forf. godtgøre, at Anders Malling tog fejl, da han i sin artikkel fra 1941 antog, at Timm var glemt i sit gamle sogn. Nærmest ind på livet af den unge Timm kommer man måske i det rimbrev, Emil Aarestrup skrev til ham 1834. Som An-

ders Malling gjorde det i sin artikkel, gennemgår forf. rimbrevet og citerer store dele af det. Det fremgår bl.a. af rimbrevet, at Timm ikke var uden venskabelig omgang i sin studentertid og i tiden derefter, mens han var kateket ved Trinitatis Kirke. Forf. har dog ikke undersøgt, hvilke venner, der var tale om, bortset fra Aarestrup, selvom bl.a. Vilh. Rothe nævnes i rimbrevet. Forf. nævner heller intet om Timms tilknytning til den grundtvig-lindbergske kreds omkr.1830, som Anders Malling omtaler i sin salmehistorie. Forf. gennemgår herefter Timms salmesamlinger, idet hun i det store og hele nøjes med at omtale de salmer, der har været optaget i de officielle salmebøger. Derved modvirker forf. i virkeligheden sin hensigt, at kaste nyt lys over Timms salmedigtning. Til gengæld behandles Timms store og hidtil ret upåagtede digt Joseph og hans Fædre indgående. Efter at have omtalt Timms bidrag til H.P.Holsts Nytaarsgave fra danske Digtere, 1835 og 1836, gennemgår forf. Timms bidrag til Balth. Münters Christelig Andagtsbog til Brug i Orlogs- og Koffardifarten fra 1857. Det er forfs. fortjeneste at have henledt opmærksomheden på disse bønner, der viser sig at være prosa-sidestykker til salmerne i Huus-Psalmer fra 1845, der viser Timm som den nidkære og dygtige sognepræst, han var.

Efter således at have gennemgået Timms udgivne digtning, refererer forf. samtidens reaktion i form af anmeldelser fra tidsskrifter og dagblade. Hun bebrejder - med rette - Rudelbach hans nedvurderende bedømmelse af Timms salmedigtning, undrer sig over, at Dansk Biografisk Leksikon (dvs. L.Koch) kritikløst har overtaget Rudelbachs vurdering, glæder sig over Niels Møllers omtale i Vartovbogen 1954 og citerer med fuld tilslutning Anders Mallings opfattelse af Timm som menneske, præst og salmedigter. Til sidst konkluderer forf. ved at citere Timms eget indledningsdigt til Huus-Psalmer.

Som en slags tillæg til sin gennemgang af Timms liv og digtning lader forf. aftrykke 6 breve fra Timm, 3 til Chr. Kalkar fra begyndelsen af 1850erne og 3 til Peder Hjort fra begyndelsen af 1840erne. Ikke mindst de sidste har salmehistorisk interesse, da de er skrevet i anledning af Timms samarbejde med Hjort i forbindelse med dennes udgivelse af Gamle og Nye Psalmer (1843). Endvidere gennemgår forf. Timms sidste, aldrig udgivne salmesamling, I Herrens Navn - Gave for de stille i Landet, der blev skrevet under hans sidste sygdom.

Når forf. i sit forord skriver, at hendes bog om Timm er blevet til for at råde bod på den almindelige uvidenhed om Timms person og salmedigtning, er målet nået for så vidt som Salmedigteren Herman Andreas

Timm er skrevet i et letforståeligt sprog og henvender sig til de mange, der sætter pris på de danske salmer og deres digtere, og som gerne vil vide mere om dem. En læser af Anders Mallings Dansk Salmehistorie vil i Anna William Rasmussens bog om Timm kunne glæde sig over oplysningerne om Timms eftermæle i Store Magleby, den fyldige omtale af Joseph og hans Fædre og Timms bønner for søfolk, de aftrykte breve, omtalen af Timms sidste, utrykte digte og de refererede anmeldelser; men han vil bl.a. savne en omtale af de optegnelser, som biskop Mynster gjorde om sine visitatser i Store Magleby, og som Anders Malling refererer udførligt. Et opslag i Erslews forfatterleksikon vil endvidere vise, at Anna William Rasmussen hverken har omtalt alt trykt fra Timms hånd (hans prædiken til 2.søndag efter Påske fra Damkjærs Prædikener over Epistlerne, 3.samling mangler), eller anført alle samtidige anmeldelser af Timms produktion. Ligeledes vilde Anna William Rasmussen i Erslews forfatterleksikon have kunnet se, hvilke karakterer, Timm fik ved sine forskellige eksamener, oplysninger, som hun skylder sine læsere, når hun, som hun gør, omhyggeligt anfører, i hvad og hos hvem Timm var oppe til embedseksamen.

Anna William Rasmussens bog om salmedigteren H.A.Timm samler i det store og hele, hvad man ved om Timm, den gør opmærksom på oversete sider af hans produktion og sætter ham ind i hans lokalhistoriske sammenhæng i Store Magleby, men den bringer kun lidt nyt, og dens tolkning af Timms person og digtning er i vid udstrækning afhængig af ikke mindst Anders Mallings arbejder. Det er derfor naturligt, at Anna William Rasmussen retter en varm tak til Anders Malling i forordet til sin bog; men det havde været ønskeligt, om denne første monografi om Timm både havde gravet dybere og været mere selvstændig.

Peter Balslev Clausen.

L Ø G U M K L O S T E R S A N G B O G E N
Salmer og sange fra vor tid. 2.udg 1974.

Ved Helge Dahn.

Ovenfor er omslagstitel og undertitel ombyttet. Der er i de senere år lavet mange hefter med nye salmer og sange. Derfor er det praktisk at nævne denne samling, der formentlig er den lødigste af dem alle, efter den højskole der har udgivet den. Det er forstander Krarup og især lærerne Holger Lissner og Jens Rosendal, der sammen med den unge

organist Peter Møller har arbejdet mest med texter og melodier. Ca. halvdelen af begge dele har hidtil været næsten ukendte uden for Løgumklosters fastboende og gæster.

Det store fornyelsesarbejde på det meget vigtige musikalske felt vil ikke blive kommenteret her. Enhver må kende sin begrænsning, og det er ialfald et handicap ikke at være fortrolig med bogen ved praktisk brug. Desuden vil man, når man i 4o år har syslet med kirkesalmer, nok på forhånd stå mere usikker overfor det stof der snarere må grupperes under "sange", og overfor modernismerne i stilen og sproget. Mange af digtene er fx. rimløse, og man kan have en fornemmelse af at digteren er sluppet for nemt, og at de syngende i hvert fald mister en hjælp til både at dele, samle og huske. I de strofiske sange er omkvæd hyppige, og de kan jo netop holde linien fast, men så skal det være et stærkt og enkelt refrain. Kan man i 6 strofer synge om Gud: "Han blæser med glæde og lykke mod livet" (nr.58)? Eller "Guds kærlighed er strand og grønne enge" (4)? Eller om "Guds fremtid" (68) - et uklart udtryk ligesom det bibeldanske "Guds frelse". Hellere ville jeg byde Gerda Vinds præmierede hymne (2) velkommen i en salmebog til trods for rimløsheden og Ole Sæveruds protest mod omkvædet:"Du er livet, du er altet, Gud, Du er!" (Men Aastrup har dog siden skrevet en salme der holder sig nærmere til bibeltexten i Sl.139) Det kan i denne forbindelse bemærkes, at præstefruerne Vind og Lissner ikke tillader sig de skæmmende og skræmmende udskejelser som kan findes hos de - ikke repræsenterede - damer Ester Bock og Dorte Roager Larsen. Specielle børnesalmer er ikke optaget. Det samme gælder aktuelle politisk moraliserende viser, der kun kan vente en kort levetid. Derimod har man oversat Sidney Carter om Kristus som "mand af jord" (men Joh. 3,31?) og dansens Herre, der "dansed en fredag ind i mørkets magt". Er det kun gamle ben der ikke kan følge med i dansen om vor Herre som superstar eller klovn?

En teologisk kritik er ialfald legitim og nødvendig selv overfor de mest talentfulde kunstnere, dersom Kristusbilledet ikke skal forvirres og forvanskes. Lad så blot æstetikere dekretere, at "kristen kollektivdigtning kan vi æstetisk ikke anerkende idag, hvis vi skal gå ud fra de normer for det æstetiske vi ellers hylder" (Torben Brostrøm), og at "hverken moderne eller hidtidige salmer kan være kunst, hvis de samtidig skal være anvendelig menighedssang" (L.L.Albertsen). Lad dem bruge mange fine ord - og endnu flere grove og hovne. Der er dog også folk med litteratur som fag, der anerkender salmen som "kollektiv brugsdigtning" (Th. Borup Jensen), hvor den kunstneriske individualisering må

være underordnet. Derfor har udgiverne med god grund givet den største plads til K.L.Aastrup: 29 af ialt 108 numre, dertil 1 af de ialt 14 oversættelser fra svensk (især Frostenson).

De fleste kyndige er sikkert enige om, at vor eneste nulevende salmedigter af format fortjente en mere fyldig repræsentation i moderne menighedssang end den som det lykkedes at skaffe ham i DS 1953. "Dansk Kirkesang" har jo i 1966 udgivet 52 "Udvalgte Salmer" af Aastrup, og heraf er nu 15 med i Løgumklosterudvalget. De to sorteringer er altså ret forskellige. Det er ikke mærkeligt at Bethesda-salmen (21) har gjort stærkt indtryk, men det er trods alt en vanskelighed at det stærkt betonede ord "menneske" mangler i de fleste oversættelser af Joh.5,7. Ligesom det i salmen om visionen på bjerget (2o) nok vil stå uklart for mange, hvorvidt eller hvorfor der polemiseres mod 2.Petersbrev kap.1. Der er efter mit skøn medtaget salmer der ikke hører til Aastrups bedste, dem hvor han prædiker, mens bønnen og lovprisningen mangler (fx.nr.7. 9. 89. 9o) og det er ligesom dejen ikke rigtig hæver sig. Derimod fortjener andre afgjort at blive indsunget. De accentuerer - som biskop Jacobsen sagde i et fortrinligt debatoplæg på Løgumkloster Højskole - "forsømte dele af det kristne budskab som fx. sider af skabelsestroen og ansvaret for næsten" og udmærker sig ved sjælden fynd og enkelhed. I flæng kan nævnes "Ét vidste han om vejen frem", "Det er på jord Guds Kirkes sag", påskesalmen "Det er så sandt, at ingen så", "Herren vor Gud i Himlen bor" (nr.77 udvidet med den oprindelige begyndelse), missionssalmen "Lov, pris og tak, at du har givet", "Nu gløder øst i morgenskær" og "Hvad mener I om Kristus". Andre er måske ligeså værdifulde, men jeg kan ikke lade være med at knurre lidt over "du gav os ret til måde" i de ypperlige aftenvers (1o3), de er i bedste fald misforståelige.

Hvad er der så ellers at glæde sig over? Man lægger mærke til kendte navne: Gamle Grundtvig (41) og Harald Vilstrup (55 og 1o6) er nok bedre andre steder. Agapebønnen fra den oldkirkelige "Didache" er via svensk og norsk nået til en velfortjent plads (42). Men "Stille nat" er ringere end "Glade jul" (47). Johs. Møllehaves julesang (46) er langt at foretrække (man ka' vel nok engang imellem synge "ku", selvom det i denne bog figurerer lovlig hyppigt!) Biskop Bolanders "De lånte en krybbe" (48) virker også stærk den første gang, men er den slidstærk? Fra Sverige har vi også fået Nyströms salme til "arbejdets Herre" (87 ved Malling), mens biskop Billings "Nu glæd dig i Herren,

mit hjerte" (6o) vist må halveres og lappes ved hjælp af Rald og Aastrup for at vinde indpas i Danmark. Ole Sarvig digter "for to eller tre" (22), altså bestemt ikke for menighedens fulde kor. Så er der en forårssang eller Mariavise af Henning Hall (14), der ifølge Hymn.Medd.(III 146) indeholder betagende linier. Men nu er vi på vej mod den moderne digtning, der efter almindelige, lidt svævende begreber snarere må kaldes sange end salmer.

Her viser navnlig Holger Lissner stor flid og evne. Redaktøren skal ikke lastes for at han selv har leveret mange originale texter og det dobbelte antal oversættelsesforsøg (hans arbejde med melodierne er allerede antydet). "Aftentimen sagte siver" har endda salmetone, ligesom den bysalme (85) der sejrede i konkurrencen 197o, mens de fortrinlige bibelske sange om Exodus og Kain (8o - 81) åbenbart egner sig bedre for guitar-akkompagnement end for kirkeorgel. Nævnes skal også den produktive Johs. Kirkegård for en anden - svagere - bysalme (99) og "Via dolorosa" (41). Jens Rosendals lo bidrag er ikke alle lige vellykkede. Nr.53 slutter:

> Mine brødre, si'r Kristus
> blodig og leende rejser han sig
> mellem os
> mellem mennesker.

Mon nogen bedst kan høre korsets og opstandelsens budskab på denne utraditionelle måde?

Alt i alt må man være udgiverne taknemlig for deres idé og dens gennemførelse, også for Holger Lissners fyldige oplysninger om oprindelsen til texterne, undertiden også for melodierne. Sådanne experimenter må man tage imod med spændt og kritisk opmærksomhed.

H. D.

"Lov og pris din Gud" ved Grete Palsgaard Jensen.
Udgivet på eget forlag, Enghaveplads lo,2 th,
167o Kbh.V. Tlf. (o1)227793. Pris: 12.-kr.

Denne fyldige samling (7o numre) "Salmer og andre vers" har en inderlig, from kristentro som baggrund. Der er meget personlige ting imellem, og som oftest er de skrevet i jeg-form. Der er bestemt også "en antydning af en glød", som forfatteren ønsker, vi skal opleve, og en stor kærlighed til gudstjenesten skinner igennem de fleste steder. Alle tekster, med undtagelse af et par enkelte, er skrevet på kendte

salmemelodier, så de nemt kan synges, - og dog - ikke altid passer ordene til melodierne, for netop denne samling sange er et typisk eksempel på, hvor svært det er at skrive til gamle, kendte salmemelodier. Særlig svært forekommer det mig at synge på melodier som: "Tak og ære være Gud" (nr.25), "Gak ud min sjæl" (nr.12) og "Op al den ting" (nr. 31) - som iøvrigt er en hæderlig dåbssang.

Med disse melodier forbinder vi gode, kendte salmer, hvor melodi og tekst er blevet eet. Den sproglige form bliver mangelfuld, når man for eks. bruger velkendte rim, fyldeord og gamle udtryk, som er unaturlige for os i dag, samt adskillige omvendte ordstillinger og gentagelser af kendte salmestrofer. Langt de fleste tekster i denne bog bærer desværre præg heraf. Sproget kommer let til at virke fladt, når det forbindes med en højtidelig, gammel gudstjenestemelodi, også selvom teksterne ikke giver sig ud for at være mere end åndelige vers, eller sange for konfirmander.

De fleste sange i denne bog er yderst traditionelle, dog er nr.60, "Vor tid er fyldt med protester og ord", mere selvstændig. En enkelt tidsprotest er der også at finde i en iøvrigt ejendommelig sang nr.59: "Vi kom for Gud at prise" (mel. Hvorledes skal jeg møde). Mon den er beregnet for konfirmander? 4. og 6. strofe lyder:

Jeg tror, at vor ven Lukas
reel og ærlig var;
at han på grundig måde
sin viden samlet har
for mange nekrologer
og mindeord at få; -
trods alle teologer
jeg Lukas stoler på.

Hvor smukt det måtte være,
når man på Jesus tror,
da af hans mor at lære
om Jesus hvert et ord.
"Men det skete i de dage ---
at hyrder barnet fandt ---"
- Lad teologer snage,
det er dog vist og sandt!

(Kunne også - bedre? - synges på "Hvem sidder der bag skærmen..")

Flere af versene i bogen må kunne anvendes som personlige bønner, og jeg gør vist ikke fejl ved at citere 2 strofer af nr.55 (mel. Når solen ganger til hvile), når jeg vil anmelde "ånden" bag denne lille bog:

Her evner jeg slet ikke livet-
måske i din himmel engang?
For alt, hvad du her har givet,
da priser jeg dig dagen lang;
dog her skal det være min stræben
trods skuffende nederlag

at have din lovsang på læben,
tilbede dig dag efter dag.

Dit lys skal oplyse og lære
om Frelserens liv på jord.
Dit ord vil jeg elske og ære,
på Jesus, min Frelser, jeg tror.
Du gav mig jo tunge og stemme,
som hver dag er mig til gavn,
så hjælp mig til aldrig at glemme,
med dem at prise dit navn.

Det er modigt idag at udgive denne type salmer og vers. Hvad med at tage udfordringen op, købe bogen og selv vurdere?

Gerda Vind.

VARTOVBOGEN 1974, s.91 - 105.

Uffe Hansen: Personlige erindringer om salmebogsarbejdet.

U.H. fortæller om sit arbejde i udvalgene bag valg- og frimenighedernes "Salmer" (1935), det grundtvigske forslag (1944) til en ny salmebog og endelig i salmebogskommissionen, som stod bag "Den danske salmebog" (1953). Undervejs berettes, hovedsagelig i anekdoteform, om samarbejdet i udvalgene, om praktisk tilrettelægning og et par steder om principper, der har ligget til grund, fx. hvor det siges om tremandsudvalget, der foretog udvalget til "Salmer", at man hurtigt enedes om en "hovedlinie, der fremhævede de gamle kernesalmer og udelod, hvad vi mente var det tynde øl, de ofte sentimentale religiøse sange.." (s.93) Længere fremme giver U.H. tydeligt udtryk for, at hvad der siden er fremkommet af salmer "ikke kan måle sig med de gamle, hverken poetisk eller kristeligt" (s.101), og han kan i samme åndedrag tilslutte sig K.L Aastrups synspunkt fra de i Tidehverv offentliggjorte "Breve til salmebogskommissionen", at "det var den danske kirkes bekendelsesskrift for de næste 50 år" kommissionen skulle udarbejde.

Er man i forvejen lidt orienteret i det sidste halve århundredes arbejde med salmebogsproblemet, bliver man egentlig ikke meget klogere hverken på salmebogsarbejde eller salmer, men vist nok på - Uffe Hansen; og så må hensigten vel siges at være nået med at fortælle "Personlige erindringer.."

Jens Højgård.

PRÆSTEFORENINGENS BLAD 1974, nr.45, s.733-738.

Regin Prenter: Salmevalg og salmeforståelse. Foredrag holdt ved Selskabet Dansk Tidegærds sommermøde i Løgumkloster 1974.

Professor Regin Prenter er uenig med de fleste danske præster i deres salmevalg; ikke fordi de vælger dårlige salmer, men fordi de efter hans opfattelse har for lidt gudstjenestebevidsthed.

De danske reformatorer tog i lighed med de tyske foregangsmænd deres udgangspunkt i den latinske messe, hvis faste led de erstattede med strofiske gendigtninger i form af salmer. Der var derfor ikke tale om noget frit salmevalg. Salme-messen holdt sig indtil kirkeritualet fra 1685 og Kingos salmebog fra 1699. Det blev nu teksterne og prædikenen, der skulle give gudstjenesten dens præg, som salmerne skulle tjene til at understrege. Endnu var salmevalget dog ikke frit, det blev det først i løbet af det 18. århundrede; officielt blev præstens frie salmevalg tilladt ved reskriptet af 1802, fire år efter indførelsen af Evangelisk-christelig Psalmebog. Der var nu ikke længere tale om en salme-messe, men om en salme-messe, hvor den sidste del af ordet helt havde mistet sin oprindelige mening.

RP bedømmer præstens frie salmevalg positivt, men mener, at det pålægger præsten et ansvar, som han ikke altid er i stand til at leve op til. Derfor ønsker RP at opstille visse retningslinier for salmevalget for at undgå den rene vilkårlighed. "Det drejer sig om gennem det frie salmevalg at tilbageerobre så meget som muligt af den lutherske salmemesse uden at gøre gudstjenesten til et museumsstykke og uden at fornægte de indsigter, de 400 års gudstjenestehistorie har kunnet give os." (s.736). RP foreslår, at den første salme i gudstjenesten får introitus-karakter (f.eks. en gendigtet Davids-salme eller en salme med lignende præg), at den anden salme bliver en graduale-halleluja-salme (eventuelt med Kyrie og Gloria), og at den tredie salme får en "epikletisk" funktion som en direkte eller indirekte påkaldelse af Helligånden eller som en bøn om hjælp til at høre og lyde Guds ord ret, hvorfor det vil være naturligt her at vælge en Helligånds-salme. Den fjerde salme, salmen efter prædikenen, bør, som den eneste i gudstjenesten, være en tekstsalme, der knytter sig nært til det evangelium, der prædikes over den pågældende søndag.

RP advarer mod de "salmer, der altid passer", netop fordi de "altid passer", og han fortsætter (s.738): "Menigheden synger ikke om sig selv og heller ikke om sin egen glæde og herlighed, så lidt som den navlebeskuende sidder og synger (!) om sin egen "fattigdom". Menigheden synger

ud af sin nød (og fattigdom) og ud af den herlighed og glæde, Gud skænker den. Derfor er der, især i indgangssalmen, brug for den dobbelttone af klagesang og takkesang, der præger den bibelske salme, og som de bedste salmer fra reformationstiden, især Sthens, rummer".

RP anfører som et eksempel på salmevalg efter de foreslåede retningslinier sit salmevalg til 3. søndag i fasten 1974 (1973): 42 (643), 268 (449), 352 (?), 411 (132), 559 (178). Den danske Salmebog er brugbar, men, slutter RP: "prøver man at vælge salmer efter disse retningslinier, gør man en opdagelse: den danske salmebog er underforsynet med salmer, der,som de bibelske, taler til Gud (ikke om Gud), i bøn og i lovprisning, men overforsynet med salmer, der taler, om ikke altid om Gud, så om os.

PBC

DANSK KIRKETIDENDE 1973, nr.14, s.160-162.

Harald Vilstrup: Trøsten over døden.

I en tid, da mere eller mindre officielle udvalg bliver nedsat eller nedsætter sig selv for at overveje behovet for en ny salmebog eller et tillæg til den eksisterende, er artikler som Harald Vilstrups "Trøsten over døden" dobbelt velkomne. Som det vil være HMs læsere bekendt, var HV en fremragende oversætter og bearbejder, der forstod at fange en salmes tone og at gengive den forbilledligt.

I "Trøsten over døden" gennemgår HV den oversættelse af Nicolaus Hermanns salme "Wenn mein Stündlein vorhanden ist", der findes som nr.618 i DDS: "Når tid og time er for hånd". HV finder, at denne oversættelse, der går tilbage til Hans Thomissøns salmebog, og som blev afpudset af udgiverne af Roskilde Konvents salmebog, fra Hans Thomissøns side er "god og tro, omend noget ubehjælpsom", og at Roskilde Konvents ændringer er "så mislykkede, at de råber på en revision." For at råde bod på både det ubehjælpsomme og mislykkede har HV nyoversat salmen, så den kommer tæt op ad Hermanns original. Da nyoversættelsen også sprogligt er langt bedre end Thomissøns, bør det ved en fremtidig salmebogsrevision overvejes at udskifte den gamle oversættelse med HVs, hvis første vers lyder:

Når afskedstimen kommer nær,
og jeg min vej skal drage,
min Jesus, lad på denne færd
din bistand mig ledsage.
Så vil jeg da til allersidst
i dine hænder, Herre Krist,
min sjæl og ånd befale.

PBC

DANSK KIRKETIDENDE 1973, nr.16 og 17, s. 185-188, 201-203.

Harald Vilstrup: Puls med harpelyd.

Et års tid før sin død fik Harald Vilstrup i foråret 1973 i Dansk Kirketidende optaget en artikel om et par linier i det fjerde vers i Brorsons "O du min Immanuel" (DDS nr.504): "Hver en puls med harpelyd/ klinge til min båre". Disse to linier, og især udtrykket "Puls med harpelyd" gav HV anledning til at undersøge Brorsons arbejdsform som oversætter, - i dette tilfælde af Joh. Schefflers "Auf, auf, mein Geist und du, o mein Gemüte", - og som selvstændig salmedigter.

HV gør opmærksom på et problem, der melder sig for enhver oversætter af vers og dermed af bunden stil: at ikke alt kan komme med i oversættelsen, at noget er uoversætteligt ifølge sin ordlyd, og at andet må udelades, fordi der ikke er plads til det i den omdigtning, som enhver oversættelse af vers er. Oversætteren lader de tanker og billeder, som han skønner er de vigtigste i originaldigtet, være udgangspunktet for sin gendigtning. Selvom oversætteren selvfølgelig forsøger at få alt væsentligt i originaldigtet med i sin oversættelse, er det ikke altid muligt. I Schefflers 4.vers hedder det således: "Mein Athem lob dich für und für/ Mein Puls schlag stets das SANCTUS dir", hvilket i Brorsons oversættelse i Et lidet Tillæg (1742) bliver til "Hver gang, jeg drager ånde, da/ er meningen halleluja..", hvor åndedrætsmotivet fylder begge linjer og derved har fortrængt pulsmotivet. Dette dukker imidlertid, som citeret ovenfor, langt senere op i "O du min Immanuel" fra Svane-Sang (1765), ligesom det genfindes i "I Fremmed land,/ og fattig Stand" vers 2 (også fra Svane-Sang): "Hvert øjeblik, ja hver en Aare-Pik/ Giør Længsels Nik,/ O min Immanuel!" Begge steder er feberen feberpulsen, der dunker gennem kroppen og forjætter den snarlige forening med Frelseren hinsides sygdom og død. Brorson skrev digtene i Svane-Sang "plaget af store legems- og sindslidelser", (som han skrev i forordet til Svane-Sang) og har i det gamle men ubrugte pulsmotiv fra Joh. Schefflers salme fundet et dækkende udtryk for både den smertefulde sygdom og den jublende længsel efter forening med Frelseren. HV viser i sin artikel, hvordan oversættelsesarbejdet er en gensidig proces, hvor oversætterens personlighed afspejler sig i oversættelsen, og hvor det oversatte påvirker oversætteren. HVs artikel er værdifuld derved, at han af egen erfaring kender oversætterens problemer.

PBC

HADERSLEV STIFTSBOG 1967 - 1974.

H. Hejselbjerg Paulsen: Nogle danske salmer på tysk I-VI.

I Haderslev Stiftsbog har H.Hejselbjerg Paulsen i seks årgange siden 1967 bragt en række tyske oversættelser af danske salmer. Næsten alle oversættelserne skyldes danske eller tyske slesvigere og er et resultat af den kulturelle "Zweiströmigkeit" (se HS 1969, s.88 i artiklen om Johs. Lorentzen), der har været, - og stadig er -, kendetegnende for grænselandet; det er derfor et tilfælde, der kunde ligne en tanke, at den første af Hejselbjerg Paulsens artikler står i samme årgang som Urban Schrøders artikel i anledning af 250-året for Varnæssalmebogens udgivelse. Hver artikel samler sig om en enkelt oversætter, 1967 Andreas Øster, 1968 Th. Kaftan, 1969 Johannes Lorentzen, 1970 Johannes Tiedje, 1971 Carl Emil v. Lützow og 1974 Lorenz Siemonsen. Hver artikel indledes af en kort levnedsskildring af den pågældende oversætter, hvorefter der anføres et par af hans oversættelser. Oversættelserne af Grundtvig-salmer er i overtal (9 af ialt 17), men også Brorson og Kingo er repræsenterede (med henholdsvis 4 og 2 oversættelser). Hejselbjerg Paulsen har tildels benyttet nu afdøde pastor Th. Aaholms samleværk "Danske Salmer oversat til tysk", der foreligger i manuskript på Det kgl. Bibliotek. Selvom kun et fåtal af de åbenbart mange oversættelser til tysk af danske salmer har fundet optagelse i tyske salmebøger, har de værdi som vidnesbyrd om kulturbrydningen og kulturformidlingen i grænselandet, ligesom de kan tjene som inspiration for det oversættelsesarbejde, der stadig foregår som et led i det kirkelige arbejde både nord og, måske især, syd for grænsen (Jfr. Theodor Jørgensens anmeldelse i HM 1975, s. 34ff af det for nylig udkomne tosprogede salmehæfte, udgivet af danske præster i Sydslesvig).

PBC

Aage Jørgensen: GRUNDTVIG-LITTERATUR 1963 - 1973. En bibliografi, Aarhus 1975. 28 sider.

Denne Grundtvig-bibliografi er en sammenstilling af de bibliografier, som Karen Højer-Pedersen og Aage Jørgensen har gjort i Grundtvig-Studier 1968, 1971 og 1974. Litteraturen er efter bibliografiske kriterier ordnet i følgende afsnit: I.Udgaver; II.Separattrykte Afhandlinger; III.Afsnit i litteraturhistoriske o.a. Fremstillinger; IV.Artikler i Tidsskrifter og Samleværker; V.Avisartikler. Endvidere to appendices. Det første med litteratur fra 1974, det andet en indholdsoversigt over Grundtvig-Studier 1963-1974.

J.L.

"UNDERVEJS". Salmer og Lignende. 1.Del 1970-1972. 2.Del 1973-1975.
af Gerda d'Auchamp. 112 sider. (Nærmere omtale senere)

"Vi tror". 21 salmer af Jørgen Michaelsen.
Øster Alling, julen 1975, Eget forlag. (Nærmere omtale senere)

Forfatternes adresser

Sognepræst Palle Rude Andersen, Kirkegade 12, 2650 Hvidovre.

Docent, dr.theol. Knud Banning, Bøgholmen 35, 2840 Holte.

Pastor Helge Dahn, Kymervej 29, 4140 Borup.

Pastor G.F.W. Herngreen, Maria Dermontl. 62, Groningen, Nederland.

Pastor Jørgen Kristensen, Aventoft, Postbox 7, 6270 Tønder.

Sognepræst Urban Schrøder, Varnæs præstegård, 6200 Aabenraa.

Fru Gerda Vind, Spjellerup præstegård, 4653 Karise.

Redaktionelt

Ved udsendelsen af dette sidste nr. af årgang 1975 står det klart for selskabets bestyrelse, at en kontingentforhøjelse bliver nødvendig. Hellere end at sætte prisen kraftigt i vejret har vi imidlertid valgt at lade prisen stige til kun 30 kr. En så beskeden prisstigning vil ikke kunne skræmme en eneste abonnent. Vi regner imidlertid med at kunne bedre vor økonomi på en anden måde, nemlig ved en kraftig stigning i antallet af abonnenter. Hertil behøver vi vore nuværende abonnenters hjælp. For det første hjælper De os ved hurtigst muligt efter modtagelsen af dette nr. at indbetale 30 danske kroner som kontingent for 1976. Dernæst kan De tegne et gaveabonnement til en god ven med interesse for salmer. Det koster også 30 kr, så det er billigere for Dem at overbevise ham om, at han selv bør tegne abonnement. Ved konventer, kurser og andre arrangementer, hvor man kommer ind på emnet salmer,

bør HM nævnes. Eller for at sige det mere direkte: det lader sig ikke længere gøre at komme udenom HM, hvis man vil være orienteret! HM's redaktion ser imidlertid gerne, at denne uomgængelige nødvendighed afspejler sig i en markant tilgang af nye abonnenter. De fleste af disse bliver vel interesserede privatpersoner. Men vi er også stærkt interesserede i, at endnu flere biblioteker, kultur- og uddannelsescentre, skoler, kirker og andre institutioner tegner abonnement. I alle disse sammenhænge vil Deres personlige anbefaling af HM have langt større virkning end det reklamefremstød, som vi af økonomiske årsager viger tilbage for.

Eksamenslæsning og familieforøgelse har bevirket, at henholdsvis Tove Villarsen og Susanne Fabritius de Tengnagel udtræder af HM's redaktion fra og med dette nr. af HM. Vi gratulerer fru Susanne med datteren, der i dåben fik navnet Ingrid. Begge redaktører har været med fra den første spæde begyndelse, og det er med vemod, vi siger farvel til dem. Samtidig med sin fratræden som redaktør forlader Tove Villarsen også den meget krævende dobbeltstilling som sekretær og kasserer. Uden hendes storartede indsats ville HM ikke i dag have været nordens bedste hymnologiske tidsskrift.

Glædeligvis er det allerede lykkedes at få de tomme pladser besat. Vi byder vor nye sekretær, pastor Jens Højgård, Enderslev, og vor nye kasserer, pastor Peter Balslev Clausen, Hellerup, hjertelig velkommen i bestyrelsen. De to præster er tillige indtrådt i redaktionen, hvilket allerede dette nr. af årgang 1975 har nydt godt af. Vi glæder os til et godt samarbejde til gavn for både selskab og tidsskrift.

Nogle større og mindre bidrag, som vi havde håbet at kunne bringe i dette nr., forelå ikke færdige ved redaktionens afslutning. Det gælder således en musikalsk anmeldelse af Løgumklostersangbogen. Endvidere en jubilæumsartikel i anledning af 400-året for den danske 1575-salmebog. Vi håber at kunne bringe dem i årgang 1976.

Det sker, at hymnologiske publikationer undgår redaktionens opmærksomhed. Vi vil derfor gerne bede forfattere eller forlag om selv at tilsende os nye bøger, særtryk af artikler, kassettebånd, grammofonplader m.m. til anmeldelse eller omtale.

I håbet om, at 1975/4 når vore læsere inden den forestående højtid, ønsker vi Dem en glædelig jul og et godt nyt år.

p.r.v. J.L.

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER ÅRGANG 1975

Indholdsoversigt

ARTIKLER

Albertsen, Leif Ludwig: Strofiske digte, som synges af et kollektiv. 9- 22

Andersen, Rude: Dahns svenske salmeregistratur. Causerende bemærkninger. 183-185

d'Auchamp, Gerda: Lovsang - teologi - poesi. 36- 39

Banning, Knud: Signaturer. 182-183

Clausen, Peter Balslev: Salmebogssignaturer - et forslag. 52- 54
" " " : Indre Missions Salmebogstillæg 1863 og 1866 54- 82

Dahn, Helge: Mere om svenske salmer på dansk. 45- 52
" " : Tilføjelser. 96
" " : Noget om begravelsessalmer. 175-181

Herngreen, G.F.W.: Hollandske melodier til K.L.Aastrups Jesus-salme. 185-186

Lindskrog, Christian: Noget om bryllupssalmer. 89- 95

Lyster, Jens: I.A.H.-Konference 1975 39- 4o
" " : Supplement til Salmebibliografi 1961-1972. 96
" " : En liten Psalmbok - en svensk 16oo-talstradition. 114-132
" " : Breve vedr. En liten Psalmbok. 133-134

Olesen, Elith: En utraditionel Jesus-salme. 83- 89

Schrøder, Urban: Tre Salmer af Brorson. Et Forsøg til Belysning af Brorson-Kronologien. 153-168
" " : En Julehilsen fra Hans Adolf Brorson. 168-174

Villarsen, Tove: IAH's salmekongres i Groningen 1975. 144-147

Østergaard, Knud Høgsbro: En jydsk Almuedigter før Vækkelsernes Tid 1786-1835. 1o3-114

NYE SALMER

d'Auchamp, Gerda: Det skete i går 8

Ellingsen, Svein: Sendt til verden for å tjene! (mel.: Knut Nystedt) 41
" " : Din fred skal aldri vike (mel.: Egil Hovland) 42- 43
" " : Gud, kom meg til redning (mel.arr. Trond Kverno) 44
" " : Mens jeg her er tatt til side 97
" " : Noen må våke i verdens natt (mel.: Trond Kverno) 98- 99
" " : Døden må vike for Gudsrikets krefter! (mel. Knut Nystedt) 1oo-1o1
" " : Vi rekker våre hender frem (mel.: Trond Kverno) 1o2

Johansen, Niels: Du vor far i himlen er (mel.arr. Arne Elkrog) 4- 5
" " : Vi kommer til dig, Herre (mel.: Sven Gudman) 6

Kirkegaard, Johs.: Hvem af os skal forråde (mel.: Evan-Th.Vestergaard) 1

Kristensen, Else Bach: Det er mig, der kaster bomber (mel. Lars Bo Jensen) 7

Kristensen, Jørgen: Nu vil vi være glade igen (Cyriacus Spangenberg; mel.: 15.årh.) 15o

Vind, Gerda: Har nogen set Guds eneste søn (mel.: Axel Madsen) 2- 3
" " : Blandt morgenhimlens stjerner 149

Aastrup, K.L.: Guds søn har været her. 83
Mel. af Willem Vogel og Frits Mehrtens 151-152

ANMELDELSER

"flere salmer", udg. af Landsrådet for Danmarks KFUM og KFUK-organisationer 1974. ved Susanne Fabritius de Tengnagel. 26- 28

Aage Jørgensen: Grundtvig-Litteratur 1963-1973. En bibliografi, Aarhus 1975. ved J.L. 198

Britt G. Hallquist & Bertil Hallin: "Se hvad jeg har fundet" og "Men kejser'n vidste ikke spor". 1974. ved Peter Møller og Holger Lissner. 135-141

Vartovbogen 1974, s.91 ff.: Uffe Hansen, Personlige erindringer om salmebogsarbejdet. ved Jens Højgaard. 194

INVESTIGATIO MEMORIAE PATRUM. Libellus in honorem Kauko Pirinen. Helsinki 1975. ved JL. 95- 96

"Lov og pris din Gud" ved Grete Palsgaard Jensen, u.aa. ved Gerda Vind. 192-194

JUL og PÅSKE, udg. af Ålborg studiegruppe for forsøgsgudstjenester, 1974. ved Arne Bertelsen og Gerda Vind. 29- 31

THOMAS KINGO, Samlede Skrifter, Bind VI, 3.hæfte, udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København 1974. ved Erik Norman Svendsen. 23- 26

Løgumklostersangbogen. Salmer og sange fra vor tid, 2.udg. 1974. ved Helge Dahn. 189-192

Haderslev Stiftsbog 1967-1974: H.Hejselbjerg Paulsen, Nogle danske salmer på tysk I-VI. ved PBC. 198

Præsteforeningens Blad, 1975, s.733-738: Regin Prenter, Salmevalg og salmeforståelse. ved PBC. 195-196

Reformationen i Norden. Kontinuitet och förnyelse. Under red. af Carl-Gustaf Andrén, udg.av. Nordiskt Institut för kyrkohistorisk forskning, Lund 1974. ved J.L. 142-144

Salmer på dansk og tysk, udg.af danske præster i Sydslesvig, 1974. ved Theodor Jørgensen. 34- 36

Anna William Rasmussen: Salmedigteren Hermann Andreas Timm, København 1975. ved PBC. 187-189

Dansk kirketidende, 1973, s. 16o-162: Harald Vilstrup, Trøsten over døden. ved PBC. 196

" " " , s. 185-188 og 2o1-2o3: samme forf., Puls med harpelyd. ved PBC. 197

Åndelig visesang på Færøerne. Grammofonplade med melodier, indsamlet af Karl Clausen. "Ur Føroyum", hefte 7-8, 1975, udg. af Dansk-Færøsk samfund. ved Poul Grubb. 32- 34

REDAKTIONELT

Rettelser, ved red. 39
Redaktionelt, ved J.L. 4o
Redaktionelt, ved J.L. 148
Redaktionelt, ved J.L. 199-2oo

FORSIDE: Susanne Fabritius de Tengnagel
VIGNET: Peter Kannik Christensen

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse, Hymnologiske Meddelelsers redaktion og støttekreds, se omslagets inderside.

Tove Villarsen

Hymnologiske Meddelelser udkommer i 1976 i 4 numre á 4o-5o sider.

Udgivet af: Salmehistorisk Selskab,
Københavns Universitet,
Institut for Kirkehistorie,
Købmagergade 44-46,
DK -115o København K.

Abonnement: tegnes ved indsendelse af 30 kr. til:

giro nr. 2 2o 11 19
Salmehistorisk Selskab,
kassereren,
Ahlmanns Allé 10
DK - 2900 Hellerup

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst Jens Lyster, formand.

Professor Niels Knud Andersen, næstformand.

Sognepræst Jens Højgård, sekretær.

Pastor Peter Balslev Clausen, kasserer.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Ansv.red., sognepræst Jens Lyster
Sønder Dalby præstegård, DK-4690 Haslev. tlf: (03) 69 80 17

Professor, dr.theol. Niels Knud Andersen
Engvej 31, DK-2960 Rungsted Kyst. tlf: (02) 86 37 72

Pastor Peter Balslev Clausen
Ahlmanns Allé 10, DK-2900 Hellerup. tlf: (01) HE 79 27

Sognepræst Jens Højgård
Enderslev præstegård, DK-4652 Hårlev. tlf: (03) 68 52 44

Stud.mag. Birgitte Fabritius de Tengnagel
Fuglebakkevej 44,1. DK-2000 København F. tlf: (01) 10 20 61

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Aksel Andersen
Provst, teol.dr. Allan Arvastson
Universitetslektor, mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Domprovst Richard Fangel
Biskop Johs.W. Jacobsen
Professor, dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarieadjunkt, cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Pastor Erik Norman Svendsen
Professor, dr.phil. Christian Thodberg